

Kjell Löchen, Lt. R.N.A.F. England (foreløpig!)

(Ill. Det tyske overfall på Norge. Redegjørelse fra den norske regjering, Utenriksdepartementet April 1940 – 8 s. Hefte)

Bok I. Oslo – Bagdad

(Ill. Fotografi av Kjell Löchen)

Dagbok. Fra og med flukten fra Norge 11/3 – 41.

Forord

Denne dagbok påbegynnes mens vi stimer ut Den Persiske Bukt, og Vårherre alene må vite når den kommer til å ende, for der er meget å skrive om, og der kan skje ting som gjør at jeg aldri får tid eller anledning til å fullføre den i det hele tatt. Den er bygget over min kjære ”7. sans” som jeg nu trofast har betrodd mig til i 13 år, og som aldri har sviktet mig når jeg har spurt den om noe. Som dagbok er jo den svært kortfattet, nærmest bare en opregning av fakta, men disse notater som skjelett gir en mektig god støtte for hukommelsen, og jeg kan rekonstruere de fleste hendelser. Dessuten kommer jeg til å gi en del overblikk og stemnings- og stedsbeskrivelser. (Gjør jeg?)

La mig begynne med alt det som gikk forut for avreisen fra Norge, og som var bestemmende for det skritt jeg tok: Etter at jeg kom hjem fra krigen 17. mai gikk jeg altså et par uker arbeidsledig og lurte på hvad jeg skulle gjøre. Jeg hadde ikke da noen levende planer om å ta over til England. Stemningen i landet da var ikke slik at man med begeistring vilde slutte sig til dem efter deres mildt talt lite glorverdige innsats i norskekrigen, og vi så heller ikke da hva Norges skjebne vilde bli i tilfelle tysk seier (en ting som skulde åpenbare sig med all tydelighet eftersom tiden led). Efter 1 mndts tid fikk jeg jobb i Adm. rådets Friv. Arb. tjen. som mannskapstransport-fører til leirene og senere også som leirinspektør. Dette varte til jul s.å. I løpet av denne tid hadde vi sett litt av hvert av tyskernes foretaksomhet i Norge, og våre hjemlige Quislinger hadde begynt sin virksomhet. Jeg gikk dog frivillig inn i den nye obl. A.T. da jeg ikke visste annet å ta mig til, og fordi denne A.T. skulde være helt upolitisk og bygges op fullstendig på norsk nasjonalt grunnlag. Fra beg. av januar til medio febr. var jeg da på Hurdals Verk som inspeksjonsoffiser, trosschef, klasseforstander ved Lagf. skolen, og i løpet av denne perioden blev det ganske klart at: 1. A.T. skulde nazifiseres og bli ”statens fremste apparat i ungdomsopdragelsen”, 2. N.S. var uten evne eller makt til å styre landet efter eget hode, men bare var tyskernes leiesvender og støtdempere, og 3. at tyskerne aldri godvillig vil gi slipp på Norge efter deres evtl. seier. Følgen blev tenken: Tyskerne må tape, jeg vil være med på det, bedre å dø i frihet enn leve i trelldom.

Jeg brød mig ikke om å være statstjenestemann i en nazistisk etat i landsforræderstaten og sluttet av egen fri vilje før det første kursus var til ende sammen m. flere andre, bl.a. min gode venn ltn. Rolf Hauge, Lv. art. Vi hadde forutsett dette at vi kom til å slutte hvis sakene tok en bestemt vending, og planen om å forlate landet hadde levd lenge. Jeg beklager dypt at han av div. grunner ikke kunde komme sig av gårde da, for det er en av de kjekeste kamerater jeg har hatt, munter, kvikk med et uslitlelig bergensk humør (bergenser, men han sloss bra for Norge for det, en av de tapreste og mest selvfornektende) et mannfolk tvers igjennom, og det var trist at våre veier måtte skilles. Jeg satte mig i forbindelse med de folk som kunde hjelpe over grensen, og det er ikke lenger nødvendig å skjule dette nu, jeg fikk gode opplysninger av Viggo Widerøe. Jeg måtte bruke ca. 14 dg. tid for å klarere alt efter mig, og meldte at jeg kunde være klar efter 4. mars. Det var jo litt av hvert som skulde ordnes. Bankinnskudd, livsfors., obligasjoner, eiendeler, og alt måtte gjøres slik at det ikke på den første tid vilde røbe at jeg var dratt. Det ordnet sig da, og jeg efterlot brev til noen av mine venner og til dem hjemme, og i dette siste bestemte jeg hva som skulde gjøres hvis jeg ikke kom tilbake.

Jeg kunde enten få ta med skute ut fra Ålesund, eller jeg kunde dra østover til Sverige og derfra videre. Efter 4. mars syntes jeg ikke lenger at det var opportunt å gå å vente på en usikker båtleilighet, som dessuten var pokker så risikabel, og jeg bestemte mig for å dra på ski østover. Sammen med ltn. Kjell L’Abèe-Lund og ltn. Håkon Mathiesen, begge i Fl. Våbn. besluttet vi å dra og bestemte dagen til 11. mars. (Efter hva jeg senere hørte viste dette valg sig å være det beste, for et par dager senere gikk en skute ut fra Ålesund m. 20 mann, beskytt av fly, et par mann drept og resten i fangenskap: jeg skulde antagelig ha vært med der.) Disse siste dager hjemme føltes for mig ikke særlig annerledes enn foran en noen dagers tur, eller avreise til moen ell. lign. En ting som jeg har lagt merke til er at der kan hende store ting uten at jeg følelsesmessig er større berørt av det: for mig er det i de øieblikker og tidsrum det skjer helt hverdagslig og selvfølkelig. Det kan være en styrke (kanskje) ikke å være berørt av tingene, men det kan også være en svakhet idet det muligens svekker forståelsen av tingenes størrelse

og viktighet i øieblikket. Men de hjemme følte det nok annerledes, særlig mor tror jeg. Som far sa, hun har mistet en sønn før (underforstått at det kunde kanskje bli en til) og ba mig vel tenke over om det jeg gjorde var riktig. Mor satte sig ikke imot dette, vilde ikke hindre mig i å gjøre det jeg mente var min plikt, kvinner har jo også en stolthet i å ofre der; far ba mig tenke på henne og på hva følgene kunde bli for de gjenværende, særlig i hans stilling som embedsmann. Derfor fikset jeg tingene slik at det skulde se ut som om ingen visste noe, og først fikk beskjed om det etter at jeg var dratt. Den siste aften jeg var hjemme kom Brit og John op, og til et glass vin hadde vi en siste familieaften, og pratet gikk i grunnen nokså uanfektet, men lille søster Brit måtte jo klemme ut noen tårer da de gikk.

Men nu får vi la dagboken tale:

Hjemmefra og inn i Sverige:

11. mars:

Far og Odd tok farvel om morgenen da de gikk til kontoret, kort og greit uten blottleggelse av følelser og svada, som det høver sig ”mellom menn”! Verre var det med mor; jeg måtte vente noen minutter på trikken oppe på Heggeli, hele tiden stod hun ved vinduet og viftet med gardinet, og det var det siste jeg så av henne, inntil videre.

Vel, reisen var startet, og jeg var hoppet i det. Det var en nydelig dag på eftervinteren, strålende sol og et vårlig drag i luften, riktig den beste side man kunde se Oslo fra og ta med som sisteinntrykk. På stasj. møtte jeg Mathiesen, Labbe var allerede startet med morgentoget) dette var i 14-15 tiden, og Hauge som kom for å ta farvel. Det var litt trist, særlig da han uttalte at han hadde på følelsen at det skulde gå bra for mig, han som tidligere hadde gjort 2 mislykkede forsøk og som hadde Sicherheitspolizei hengende over sig -.

På toget underveis traff jeg ing. Hartvig Quale som kjente forholdene på Rena godt, og som ga mig gode tips om hvem jeg kunde stole på og hvilke ”stripete” jeg måtte holde unda. Det var god hjelp i det, viste det sig da vi kom frem. På toget så vi de siste tyskere, og det de gjorde kan betraktes som generalnevner for alles virksomhet i Norge: de reiser, eter og drikker. De karene satt og åt sitt brød (som var adskillig bedre enn det vi vanligvis fikk), og til pålegg hadde de noen fleskesider som det var måneder siden jeg hadde sett overhodet; til drikke: øl naturligvis. Mens M. og jeg satt og spiste vårt tørre og magre brød med magert smør og et eller annet billig pålegg og beit raseriet i oss sammen med maten. Det var forbannet betegnende, og det var et sisteinntrykk som kommer til å huskes.

Før vi kom til Rena gjorde vi klar grensesonepassene, om det skulde bli noen kontroll, én kan aldri vite. Landet på ost side av jernbanen er grensesone. Jeg hadde mitt pass fra sommeren -40 i A.T. og hadde fått det forlenget 1 gang med 1 måned. Efter utløpet skulde det

Bilag nr. 1: Mitt forfalskede grensesonepass. Fuskeriet kan sees vel på siste side (4 sider)

vært innlevert, hva jeg ikke hadde gjort, muligens med tanke på å kunne få bruk for det igjen -. Forlengelsen forandret jeg til å gjelde 1 år, og man kan si det var en dirty chance å ta når man lettvent kunde skaffe sig et nytt gyldig pass ved å gå ned på pol. stasj. Men i min daværende situasjon vilde jeg helst undgå evtl. nærgående spørsmål i en tid da det fra absolutt pålitelig kilde var kommet meddelelse om at det var på tale å internere luftfolk fordi så mange av dem forsvant. Og mitt uniformsbilde på passet vilde nok ha vakt tanker -. Dessuten stolte jeg på lykken at der ikke vilde bli noen grensesonekontroll, hva jeg til da ikke hadde vært ute for, så jeg lot det hele være som det var. Noen kontroll blev det da heller ikke. – På Rena st. blev vi møtt av Labbe og dr Smith, hans sønn Per er flyver, og vi hadde tenkt å bruke det som offisielt påskudd for vår visitt på R.: han var ikke hjemme, mens hans far tok vel imot oss og bød losji for 2 av oss i sitt hjem. Jeg tenker nok Per kommer efter en dag.

12. mars: Om formiddagen hilste jeg på Gerd Kvamme som skulde slå følge med oss over grensen. Det var vel de samme krefter som drev henne som så mange andre, lei av å gå hjemme under støvlehælen, trang til å gjøre noe positivt, og noe eventyrløst. Formiddagen blev benyttet til å samle opplysninger for neste etappe. Vi måtte gå svært forsiktig til verks, for Rena er kjent som et nazihøl, og vi var blitt advart på forhånd bl.a. av Viggo W. Således skremte vi hjertet ned i buksene på ing. Pilgram-Larsen, hva han senere betrodde oss. Vi trappet op, 2 av oss, for å snakke med ham, og han trodde vi var nazifolk som kom for å knipe ham, da han tidligere hadde hjulpet folk som oss av gårde. Av ham fikk vi gode henvisninger, og vink til pålidelige folk hele veien. Bussen startet i 14-tiden, der var ikke mange passasjerer med. Vi var ved godt mot, sang og pratet, over å kunne legge iveri på neste etappe av ”hytteturen” vår. Et stykke op i dalen kom der på en mann som viste oss litt større

interesse enn egentlig nødvendig. Et sted, omtrent midtveis, var han av bilen et øieblikk og inne på en gård m. telefon, så vi lurte på hva fan det egentlig var for slags kar, så meget desto mer som hans forklaring på hans egen tur ikke var helt holdbar på enkelte punkter. Senere begivenheter og opplysninger viste at vår mistro til denne mannen ikke var helt ubegrunnet. – Vi hoppet av på Kvilten, en liten gårdklynge ca. ½ norsk mil syd for Femundsjøen, chaufføren var meget behjelpelig m. gode opplysninger, i 20-21 tiden. Etter å ha sittet en stund inne hos'n Per ell lign. Kvilten og tatt inn noe brennstoff la vi iveri på ski. Sistnevnte hadde forklart oss veien i store trekk, hvilket var til god hjelp for oss som ikke hadde kart, men utelukkende var henvist til kompass og sund sans. Det var omtrent fullmåne, men disig, dog ikke verre enn at terrenget tydelig kunde sees. Fra Kvilten inn til grensen er det ca. 8 km. i noenlunde rett østlig retning. Ca. halvveis fulgte vi en opkjørt tømmervei som var hard og fin, og det gikk ganske raskt. Det dimme månelys bedro oss mange ganger, og jeg trodde flere ganger at tyske vaktposter stod der fremme og så på oss, og smilte takknemlig til stubben da vi passerte den. Av og til stoppet vi for å lytte, og syntes at skiene våre laget et forferdelig leven på den harde veien. Tyskerne hadde en grensevaktstasjon ved Fløtningen tollsted på riksveien fra Femunden inn i Sverige. Vi kunde når som helst risikere å støte på en patrulje. Derfor lot vi en av oss til stadighet gå et stykke foran, det kunde variere mell. en 40-70 m., for at de efterfølgende iallfall kunde ha en chance til å stikke.

Efter at veien tok slutt, blev det tungt å gå. Der fantes ikke spor, og vi sank til midt på leggen i nokså tung sne under skaren som ikke holdt. Det blev derfor temmelig hyppig skifte av løypetråkker. En stund, ca. 23-tiden syntes vi tydelig å høre musikk nordfra, antagelig fra grensevaktstasjonen. Avstanden kunde være en 4 km. så det bar nokså langt i den stille natten. Vi kunde ikke være forsiktig nok og undgikk åpne flater. For, som Labbe sa, det kunde jo hende at en sprek tysk løytnant hadde lyst til å gå en skitur i den fine måneaften. Vi mente å passere grensen i ½ 24-tiden da vi kom til en langstrakt åpning som godt kunde tas som en grensegate, såmeget desto mer som der punktvis bortover stod noen staker.. Så vi tok et par skritt tilbake for å pisse i Norge for siste gang, en vakker liten avskjedssalutt! Imidlertid kom vi til den riktige grensegaten...

13. mars: kl. 0013, idet vi dumpet rett på den ut av skogen. Spenningen var stor da vi en smule nervøst skar rett over. Der gikk skispor midt i gaten, og så vidt vi kunde se var de ganske nye og stadig trafikkert. Vel, her var vi, det var ingen grunn til å stoppe på et såpass farlig sted, jeg bare snudde mig under marsjen og kastet et siste blikk tilbake på den norske skauen, og tenkte hvor lenge om i det hele tatt - ? For øvrig så den svenske skauen nøiaktig likedan ut, så kunde man jo se på den. Jeg husker ikke våre følelser nøiaktig, men de gikk i retning av lettelse over å ha undgått den første og største av reisens farer, og vemod over å ha forlatt Norge.

Tiden i Sverige:

På vandring rundt. Särna:

Efterhånden var det blitt tyngre å gå eftersom lendet falt litt unda. Inne i skogen stampet vi løipe i sne til knes. Efter 1 ½ à 2 km inn på sv. side syntes vi at vi hadde fortjent en hvil, gjorde op en diger varme av fin tørrfuru og lot oss buljongen og hvilen smake. Det kvikket op, humøret blev lysere, vi sang og spøkte høilydt. Lite ante vi da hvilken risiko vi løp. Lysskjæret måtte kunne sees langt til tross for at vi hadde slått oss til nede i en grop, og all lyd bar langt i den stille natten.

Efter ca. en times tid, brøt vi op. Det er ikke stort mer å fortelle fra selve skituren, annet enn at timene var lange eftersom trettheten sèg på oss. Noe tulling i kursen blev det også da vi av og til tok inn på løipen som syntes å gå i vår hovedretning, men mer brøt av. Vi syntes derfor vi hadde vært heldige da vi i grålysningen kom frem til en grend m. noen gårder og skjønnte at det var Storbo, akkurat målet for vår kurs. Det var deilig å komme ned på hovedveien og gå på glatt, hard flate. Klokken var da ca. 6, vi hadde altså brukt rundt 8 ½ t. på den ca. 1 ½ mils skitur. Så tidlig på morgenen møtte vi ikke en sjel ute, før et par timer senere da vi traff på en koie v. veien med "kolbrennare". Det var den første svenske vi snakket med. Vi fikk litt opplysninger om buss etc. og om hvor vi kunde få noe melk å drikke. Trøtte og sultne drog vi videre. Klokken måtte vi stille 1 t. tilbake, overensst. m. sv. tid, så det blev enda 1 time mer å vente på buss enn vi hadde trodd i farten. Stedet het Flickarbäcken, og dette førsteinntrykk av Sverige var ikke særlig godt. For den som har hørt om boken "Lort-Sverige" som beskriver skittenferdigheten og manglende hygiene, må dette ha vært et av stedene boken er myntet på. Men de tok vennlig mot oss, lot oss sitte og spise mens vi tørket klærne våre. Mannen var borti telefonen, og vi skjønnte at det var oss det gjaldt. Han meldte oss vel til politiet, som de har ordre til.

På bussen som var stor og myk og deilig lå vi for det meste og sov. Vi ba om billett til Särna og syntes det var pokker så billig: forklaringen kom da vi blev vekket allerede i Idre med ordre om å stige ut. Politiet hadde møtt oss allerede der. Der var også en annen nordmann, Rynning, fenrik i l.v.art. som hadde kommet over samme natt. Vi blev kjørt i pol. biler til Särna og undersøkt på alle mulige måter, inngående eksaminert, alle våre saker gjennomgått til bunns. Hos mig beslagla de 2 flyvekarer som jeg hadde fra Sola; der stod noen navigasjonstegn

og anm. på dem, og de var vel redd for at det skulde være noen slags militære meddelser. For øvrig blev vi korrekt og vennlig behandlet, fikk spise i et nærliggende hotell hvortil en konstabel fulgte oss, og omsider fikk vi krype til køis i arresten, og det smakte deilig. Vi var nu i alt 8, idet i Särna var allerede 2 sjøkadetter fra Tr. heim, Hauge og Gjessing og en 17-års gutt Vatn. Efter en god middaglur var det aftensmat og så endelig ordentlig hvile efter et av de lengste døgn jeg har hatt. Vi lå 2 og 3 i hver celle, Gerd K. I et slags forhørsværelse utenfor. Konstabelen som vi kalte Mr. Chips, låste for sikkerhets skyld døren mellom, for å hindre 7 mann i å buse inn til hende. Stor risk for det!

Så var vi i politiets varetekt, og det er første gang jeg har tilbragt en natt i en arrest; men hvis det alltid vil fortone sig like behagelig, skal jeg ikke være redd for fremtidig berøring m. pol.

Av landsfiskalen der hørte vi ganske interessant nytt. Han fortalte at tyskerne hadde vært i helene på oss, 1 time efter oss ved grensen. Enten de hadde fulgt i våre spor eller gått grensegaten nedover vet jeg ikke, men vi var i alle fall ikke så langt fra dem da vi satt ved bålet og hvilte. De hadde visstnok også vært inne på svensk side, fan heller! Videre fortalte han at fra grensevaktstasjonen hadde tyskerne forlangt å få vite våre navn, hva han hadde nektet, da vi som politiske flyktninger stod under den svenske stats beskyttelse. Sammenhengen stod nu klart for oss: En eller annen på Rena har forstått våre hensikter, varslet mannen som steg på bussen, som så atter har varslet grensestasjonen i Flötningen som sendte ut patrulje. Vi var svineheldige som ikke gikk i fellen der.

14. mars

Vi sov som stein og våknet uthvilt til en klar og blank vårdag. På hotellet spiste vi utmerket og satt ellers mest i solveggen utenfor og lot livet smake, det "fri" livet, utenfor arresten! Vi hadde det var en enkel sak å komme direkte inn til St.holm, men l.fisk. avventet ordrer, idet der var nye bestemmelser for mottagelsen av n. flyktn. akkurat i de dagene. Vi måtte derfor bli dagen over. Vi sto på at vi var flyvere og at det derfor hastet med å få oss inn til St.holm, men det hjalp ikke. Om eftm. og kvelden var vi gjester hos en norskfødt dame, fru Erikson (?) og hadde det hyggelig.

Svensk militær så vi ikke meget til, bortsett fra et par soldater i en l.v. obs.post, var det ingen ting der omkring, tilsynelatende. Men vi fikk besøk i arresten av en fenrik og en sersjant som i tjenstlig medfør ba om opplysninger om tyskerne, særlig i grensestrøkene. Vi fortalte det vi visste, og det er mulig at våre opplysninger foranlediget visse disposisjoner, særlig hvad vi fortalte om tyske troppesammentrekninger, sandstrøing på veiene og hvitmalte biler i Kongsvinger-Finnskastraktene.

15. mars fikk vi med oss et midlertidig reisepass m. ordre om å reise til Ørebro og melde oss for politiet dernede. Og her er "Nödfallsviseringen för norske medborgaren Bokförläggaren Kjell Löcken":

III. Nødpass av 14.03.1941 + foto av KL

Til vår skuffelse og ikke lille forbauselse måtte vi betale reisen selv, hvilket gjorde et godt innhugg i den snau beholdning av penger vi hadde. Vi hadde lykkeligvis fått vekslet våre norske sedler (ikke quislinger og uslinger), men hadde ellers ventet økonomisk å bli tatt hånd om så snart vi kom til myndighetene. Togreisen gikk gjennom strøk av Sverige hvor utlendinger ikke hadde "tiltræde", så vi måtte pent holde oss inne i toget. Jeg blev kusket inn igjen øieblikkelig da jeg på en stasjon stakk foten ned på trinnet, og døren blev schmokket i for nesen min.

Ørebro:

Til Ørebro kom vi om kvelden, og blev møtt av en sivil politimann som fulgte oss til stasjonen og tok våre vita. Det var jo noe av et underlig treff at vi nettop skulde sendes til Ørebro hvor Stina residerer, men desto bedre! Det blev imidlertid ingen anledning til å hilse på familien så sent. Efter at vi var blitt vel foret på "Självservingen", blev vi anbragt i Frelsesarmèens Herberge utenfor byen. Det var ikke engang snakk om hotell ell.a. Flyktninger må visst bare være takknemlig. –

16. mars, søndag. Gerd K. som er av kunstnerblod og har sentimentale øieblikk, vilde gå i kirken og takke Vårherre for "frelsen", og milde Mathiesen fulgte henne. Så der satt de to og holdt hverandres hånd og tutet en skvett, iallfall hun. Hedensk hån fra mig blev ille optatt. Efterpå forenet vi oss igjen til et mer verdslig foretagende, nemlig bar, og slang innom hot. Continental, hvor svenskene blev mildt forbauset over folk i vårt antrekk forlange pjolter ("grogg") på blanke søndags formiddag, hvilket nepe er comme il faut i S. Men de tok oss vel som de celebre og originale notabiliteter vi var, og ante lite at vi var innkvartert i Frelsesarmèens!

Ringte Lindbergs og traff papa Ruben hjemme. Blev tilbudt å ligge der. Stina kom senere på kvelden, og der var stor glede over å få ferske nyheter. Jeg måtte jo fortelle alt mulig hjemmefra, fra flukten og fra krigen, og der var oi, oi og rysting på hodet.

Til Ø. hadde leg. i St.holm sendt en sekr. for å ta sig av oss, og vi tenkte at nu er saken naturligvis klappet og klar, ekspress St.holm. Han lovt å ordne saken for oss neste dag.

Vi hørte at Sverige hadde innkalt ekstra mannskaper denne dag; om det var våre opplysninger fra d. 14 ds. som delvis foranlediget dette er mulig, men naturligvis ikke sikkert.

17. mars bragte oss skuffelse for så vidt som vi foreløpig skulde anbringes i opsamlingsleir for nordmenn nede i Småland. Men vi blev foret med løfter om at såsnart sekretæren kom inn til St.holm skulde han ordne sakene for oss. Jagu sa jeg smør, det tok en del dager, og vi måtte ordne det sjæl! (Pettersen het han -.) Ikke vår mann.

Der gikk rykter om at eng. landstigning var foretatt i Nord-N., så vi var inne på tanken om evtl. å be om å bli sendt via Nord-Sverige dit, hvis det var noe i ryktene. Senere opplysninger avlivet dem. Men der må absolutt ha vært noe på ferde de dagene.

Om kvelden var vi gjester hos en dr. Bäärnhjelm (jeg bare en stund), hvis frue er norsk og som satte stor pris på å se nordmenn i sitt hus og høre ferske og pålitelige beretninger fra N. Tok avskjed med Gerd K. der, idet hun skulde til St.holm dagen efter. Hun bodde hos B's.

Skrev en del brevkort den dagen, hjem, til Hauge og en forbindelse på Rena. De måtte avfattes i dulgt sprog, naturligvis, men det var avtalt på forhånd hvad tingene betydde.

18. mars. Avreise vi 7 gutta + noen sjøfolk som var kommet til. De siste netter på Herberget hadde ikke vært så behagelige [formedelst] veggedyr, klager til "obersten" derute var blitt ille optatt. Stina fulgte på stasj. kl. 6 om morg., hvad jeg syntes var pokker så imponerende. Så satt vi på tog igjen, delvis små skranglete [tertiærbane], og kom omsider på eftermiddagen til

"Øreryd Utrymningsläger"

Hestra st., Småland

Denne leiren bestod av trebrakker som var bygget m. tanke på evakuering av civile, eller til leil.vis militært bruk. Nu hadde den norske leg. fått låne den til å samle op nordmenn før de kunde sendes videre. Da vi kom dit, var det allerede en 150-200 mann der, som steg til ca. 400 i løpet av de 7-8 dagene vi lå der. Hovedmengden var pure ungdommer fra Østfold, og ikke Guds beste barn, ikke de næstbeste heller. De var kommet over grensen i spaserantrekk uten de nødtørftigste ting til å klare sig i felt med, bærende på grammonfonen og annet rask. Svært få av dem var drevet av ideelle grunner som Norges frigjøringskamp, og vi hadde det nedslående inntrykk at de nærmest var kommet for å få arbeide, klær, cigaretter, avveksling fra den grå hverdag hjemme. Blant dem var også en 6-8 unge piker som hjalp til i kjøkkendepartementet. Da vi kom, var det ikke rart med orden og disiplin i leiren. Chefen var ingeniør Kollenborg som ikke selv er militær, men nok en kraftig personlighet, og han hadde som militære hjelpere bare 2-3 sersjanter av de siste årganger. For øvrig hadde leiren bare vært i sving 2-3 dg. Dagene dernede skilte sig ikke meget ut fra hinannen, og jeg skriver derfor samlet om opholdet. Det første som meldte sig var kravet om å organisere leiren i militær retning og få folkene inn under ledelse. Noen egentlig ordre om dette fikk vi ikke, så vi 3: Labbe, Mathis og jeg tok initiativet selv til å få skikk på vår egen brakke. Der var det i løpet av 1. dag allerede blitt fuldt, 48 mann + vi 3. Vi ordnet da brakka og kommandoforholdet slik: jeg selv brakkechef (3 bef., 48 mann), Labbe ½-brakkechef, Mathis ½-br.ch. Brakka blev delt i 4 lag, så hver av de to fikk 2 lag hver, og hver manns plass blev da bestemt innen hans egen avdeling. Som lagførere tok vi sjøkadettene Hauge og Gjessing, en fyrbøter i Marinen og en inf.korporal. Mannskapene var fra første øieblikk med på sakene. Jeg forklarte dem at hvor der var så mange mennesker samlet under trang forlegning og med mangelfulle hygieniske forhold, måtte der bestemte forholdsregler til for at livet skulde bli utholdelig, og at vi derfor ordnet tjenesten og dagen slik og slik. Alle forstod det, og kommandoforholdet blev glatt antatt uten minste bemerkning. Menneskemateriellet tatt i betraktning hadde jeg ikke tenkt at det skulde gå så godt. Dette gode tak hadde vi på dem hele tiden, og det var aldri minste antydning til kontroverser i vår brakke. Det neste var å få litt mil. sveis over dem. Vi lærte dem å stille, å være precise, og i eksersertimene gikk vi gjennom de mest elementære ting, kort sagt det som vi i en rekruttskole gjerne bruker den første uken på. Og vi nød positive frukter av vårt arbeide.

Brakke 7 merket sig snart ut som den mest velordnete og disiplinerte i leiren, og vi hadde fått vekket guttenes æresfølelse på det punkt. De gikk inn for det. Dette kunde ikke tåles av den ramp som alltid finnes hvor der er mange uten ledelse, og fra et par av de andre brakkene var det tilrop og herming når vi drev med våre øvelser. Riktig leven blev det efter at jeg en gang var der nede og brukte kjeft på dem, og efter at leirchefen på samlet opstilling hadde stemplet deres optreden som forkastelig. Etpar enkeltpersoner følte sig støtt og mente at brakka deres hadde fått skylden for det som noen få hadde gjort, og vilde ta igjen for det. Særlig var "skredder'n" fornærmet. Han tillot sig å opsøke mig og utøse sin vrede og det på en måte så man måtte tro mannen var gal, noe feilet det ham iallfall, det blev man klar over efter hvert. Mannen blev temmelig fort heldt ut, og den disiplinærrapport som fulgte stemplet ham som ikke ønsket element å ha gående løs i leiren, idet han undergravet forholdet mellem befal og menig. Han hadde ikke noe suksess i vår brakke, da de helt tok avstand fra ham. Jeg nevner dette for å vise hvad slags folk man kunde komme ut for i denne forsamling. Han påstod til og med at jeg hadde truet med å skyte ham (jeg hadde forklart at ordrenektelse i krig kunde straffes med skyting), og mente at det vilde ikke være lurt av mig å gå alene om kvelden! Efter at disse typene hadde fått på pukkelen blev det bedre i de andre brakkene også.

Slik gikk dagene, samtidig med at vi maste det vi kunde for å komme vekk, for vi skulde til St.holm for fan! Det var tegn til lysning da vi fikk besøk av leg.sekr. Gudim som utmerket vel forstod vår stilling og vårt rettfærdige krav på å komme videre, og han lovet å innvirke med alle midler for å få oss inn. Det gjorde han sikkert også, men Bøigen inne i hovedstaden var for sterk. Vi kunde ikke forstå meningen med å la kostbar tid gå til spille, vi trodde det gjaldt fremfor alt å få luftfolk av gårde, og blev mer og mer ergerlig over dette sommel.

Der nede fra leiren skrev jeg et brev til kusine Liv Wahrendorff, hvilket senere viste sig ikke å være kommet frem overholdet. Dessuten skrev jeg til Stina og til gamle venn Marius Böckman i Ludvika. Ellers gikk vi av og til en spasertur når været tillot det, eller spilte kort, leste, sov (når været tillot det; det regnet gj. taket i brakka). Det var liddeli sølete i leiren, marsværet var blandet, sol og sne og regn om hinannen; mange av gutta hadde ikke skikkelige klær, særlig skotøi, og man måtte anskaffe gummistøvler og overalls til dem. Ellers var humøret godt, vel vesentlig fordi vi klarte å holde dem beskjefte så de ikke henfalt til dovenskap og rampestreker.

Den 22. mars hørte vi at Jugoslavia hadde tillatt tysk gjennommarsj til Adriaterhavet, efter at Romania, Ungarn og Bulg. hadde gitt efter. Vi tenkte at de eter sig utover, pesten, og det hele så ikke noe særlig lyst ut. – Mens vi lå der hadde vi "lønn", som br.ch. hadde jeg f.eks 2 kr. dagen, som gikk med til anskaffelse av en hårdt tiltrengt pyjamas og for øvrig til tobakk og knask. Lørdagen hadde vi "fest" inne i chefsrummet på brus, hermetisk fleskeskinke, ananas og knask; vi "fløi" litt og summet, og da vi stoppet, satt hele det ytre brakkerummet og fløi og summet de også.

Med tanke på at vi vilde være de første til å komme videre måtte vi tenke på chefer til å overta efter oss. Det vilde da bli almindelig oprykk over hele brakka; for å få folk bedre egnet satt jeg i gang et slags "befalskursus" og begynte med kommandoføring og alm. optreden foran fronten. Det var meningen å drive det lenger, men vår snarlige avreise satte en stopper for dette. Ing. Kollenborg hadde planer om bortreise og vilde at jeg skulde overta hele leiren som chef, men vi fant at det vilde bli for så ubestemt kort tid at der ingen kontinuitet vilde bli i ledelsen. Vi reiste da også dagen efter. Som man ser så hadde vi da litt å holde på med ved siden av at vi pr. brev, tlf. og kurér maste med å komme til St.holm.

Omsider lyktes det også da adv. (forh. rådmann i Tr.heim) Gundersen kom til leiren. Sammen med rådmennene Kobbe og Ræder var han plutselig blitt avsatt av N.S. i Norge og hadde så tatt veien over til brodrlandet og gjorde nu tjeneste ved legasjonen i St.h. Det forbauset oss at folk av hans opfatning fremdeles fikk ha noe med sakene å gjøre. Han er tidl. kommunist, formann i Clarté-gruppen i Stud.samf. i Tr.heim, antiforsvarstaler i alle år og en av dem som følgelig sitter inne med et tungt ansvar overfor Norges stilling da krigen kom og etter min mening direkte skyldig i Norges nederlag. Men vi skulde bli mer forbauset da vi kom til St., for der satt statsråd Frihagen, Joh. Ludw. Mowinckel og Tranmæl! At disse folk fikk sitte og trekke i trådene, de som mer enn noen har skylden for vår triste skjebne syntes vi var litt for jævli. De burde ha utspilt sin rolle, og deres plass burde vært tatt av folk som alltid hadde vært den nasjonale tanke tro og hvis program kunde ha ført til at vi hadde undgått krigen eller slått den tilbake. Gamle menn i 60-70 års alder kan ikke på noen dager eller måneder legge om sin tankegang, slik som den nye situasjonen krevet. At de ikke fylte sin opgave viser den ting at hundrevis av unge, raske, stridslystne nordmenn blev gående i måneder, ja ½-år uten å bli sendt videre, og der går de underligste historier om hvad Mow. og Frih. har prestert å si og gjøre i denne tid. Men der kommer vel en dag da de og andre skal få stå til rette for sine misgjerninger.

Dette var et sprang frem i tiden, og vi får vende tilbake til Øreryd igjen, for å ta farvel der.

25. mars. Vi kunde ikke få komme inn til St.h. uten ordre derfra, men adv. Gundersen tok sig fullmakt til dette og ga oss med en skrivelse til leg. Videre ordnet han med landsfogden i Jönköping så vi kunde forlate leiren.

III. Brev til legasjonen av 25.03.1941

Og her er brevet til legasjonen. Alt dette foregikk i en helvetes fart for å nå et bestemt tog i Jönk. Så var det å løpe ned på brakka og pakke og si noen avskjedens ord til gyttta, og de ga oss 9x9 med på veien. Avreisen blev dog et par timer utsatt, men endelig kunde vi da forlate leiren kl. 13 i snestorm og ”kolgasbil”. Spør om vi var glade. I Jönk. mens vi ventet på toget, spiste vi verdens deiligste konditoriprodukter aldeles som i gamle dager, mens Mathis og Labbe ringte sine resp. privatforbindelser. På toget til St. som var smokk fullt, kom vi i prat med svensker som her som alltid viste oss stor interesse og vennlighet. De advarte mot fortrolighet overfor fremmede, da S. krydde av tyskvennlige. Det hadde vi jo allerede tidl. merket, så vi kunde nok ikke tale og skrive så fritt som vi hadde trodd. Men personlig har jeg ikke vært ute for noen som virket mistenkelig. Vi traff også noen søte småpiker som vi blev i følge med, de het naturligvis Britta og Karin som alle andre sv. piker. Av dem fikk vi gode råd ang. hovedstaden. Og så rullet vi inn i Stockholm den 13. dag efter ankomsten til Sverige, med minst 10 kostbare dager bortkastet ute i provinsen. At de var kostbare, skulde vi til gagns få erfare senere! Vi Hadde fått anvist som foreløpig opholdssted et lite ukjent hotell i en smågate, men vi flottet oss og tok inn på Carlton, a.h.t. norske officerers renommé og våre smukke pikebekjentskaper! Herregud hvor der smakte å komme iseng på et godt hotell efter en ukes halmmadrass og tilsvarende bekvemmeligheter. Men badet som vi hadde gledet oss til, uteblev av brenselmangel. Krigen var følbart i Sveige også!

Stockholm:

26. mars: Neste morgens frokost slo alt tidligere oplevd av marken, så vel smakte det i relasjon til det vi var vant til fra de siste 14 dg. Labbe som hadde ligget privat, joined up, og vi fremstillet oss i Den Kgl. Norske Legasjon for første gang. Senere skulde vi ha vår næsten daglige vandring der. Her blev vi sendt fra leg.sekr. til flygeattachéen og derfra til flyktningekontoret. Til å dekke våre første løpende utgifter fikk vi utbetalt en klatt, og dessuten fikk vi godtgjort reiseutlegg fra Oslo til Stockholm + lønn efter grad under reisen. Det blev en pen klatt, 231.- sv. kr. Videre fikk vi anvist varig losji, spise- og badebilletter og 5.- kr. uka i ”lommepenger”! På rekvisisjonen fikk vi et nødvendig minstemål av klær, men innenfor rammen av dette kunde vi manøvrere og jenke til så vi heller fikk penere ting av det vi ønsket og renonserte på andre. Jeg flottet mig svært på dette og la i en 60.- 70.- kr. ekstra av mine egne penger.

Stort sett må man si at flyktningekontoret tok sig vel av flyktningene. Der kom de som regel i skiklær og med en større eller mindre pakning og uten penger, ute av stand til å klare sig gjennom i fremmed land uten hjelp. Alt dette bøtet F.ktr. på, og man må si på en utmerket måte. Alle fikk skikkelig innkvartering, pene klær og de nødvendige midler til å klare sig med. Angående oss 3 (fremdeles Labbe, Mathis og mig) var spørsmålet oppe om lønn efter grad mens vi var i St.holm, men det blev refusert da vi ikke var fastlønte off., og ikke kunde seeses mobilisert ennu, efter chargé d'affaires Bulls mening. Den kan diskuteres. Imidlertid, slik blev det; vi klarte oss jo bra for de tilståtte midler, men vilde ha foretrukket lønn fremfor den ”forsorgs”-ordning vi nu kom inn i. Selv om ikke lønn vilde blitt vesentlig meget mer.

Denne tiden i St.holm slår jeg sammen da dagene ikke skilder sig vesentlig ut fra hinannen. Dagen efter ankomsten flyttet vi da inn på Astorfs Hotell, Drott.n.gatan. Vi 3 blev lagt på ett rum. Efterhånden opdaget vi at det var neppe byens beste hotell, nei. I ”resepsjonen” satt en kone som var tysk flyktning, en meget resignert sådan; hun bad oss ”um Gottes Willen” ikke å være redd henne. Hun skjønte jo straks hvad vi var for slags. Nede i en ”stue” traff vi 2. dag på 2 farende kvinner, en indier og en neger (eller mulatt), men ”britiske undersåtter” var de. De var artister, uten engagement; for øvrig var der både tyskere, dansker og svensker, alt i alt en broget forsamling. Vi hadde aldri noe med dem å gjøre heldigvis, da vi spiste andre steder, og som regel kom vi så sent hjem at vi aldri traff noen i ganger eller trapper. Heller ikke mannen som bebodde naborummet og som klaget over leven fra oss, så vi noe til; heldig for ham. – Renholdet var så som så, sengene blev dårlig redd, skoene ikke pusset, og barbervann forlangte de vi skulde varme til oss selv ved å kjøpe tabletter. Men da gjorde vi sånt leven og truet med å flytte, at de gav sig på det. Våre måltider inntok vi ute på bestemte spisesteder, til en begynnelse. Til det hadde vi som sagt fått kort; men de lød bare på 2 varme mål daglig, så frokost måtte vi bekoste selv; det kostet ca. 90 øre, og da gikk jo ”ukens femmer” med bare til det. Men maten var allright alle steder; svenskene lever godt. Feilen efter norsk smak var at brødet var for hvitt og mykt, men knekkebrødet redder tennene og maven for dem: og smørgåsene var så nedgravd av smør og ost at jeg orket næsten ikke begynne på dem. Altfor meget, og altfor fet mat i Sv. Det kunde sees på folk også, jeg har ikke noe sted sett så mange fete eller trinde unge menn; i Danmark har jeg ikke vært enda. Men kanskje det var fordi de slanke var ute i ”beredskapsjant”?

Efter en uke flyttet vi over i nytt losji oppe i Sturegatan, og det var en behagelig forandring. Vår klage hadde bløtgjort F.ktr., og vi fikk flytte såsnart der blev plass ledig. Det utløste en skyllebøtte av sjofelheter fra innehaveren av Astorffs Hotell; han følte og sig beføiet til å fortelle oss at vi var en flokk svindlere som kom over til Sv. og kalte oss for løitnanter; lå den svenske stat til byrde og blev kleddt op og bespist av samme, samt påkostet 3000.- kr. av samme stat for å bli sendt på jordomseiling. Videre uttalte han sig meget nedsettende om Norges innsats i krigen. Jeg var ikke tilstede, derimot Labbe og Mathis; førstnevnte holdt på å fike til fyren, men holdt sig heldigvis i skinnen, vi vilde antagelig ha trukket det korte strå overfor politiet allikevel. Men slike svensker kunde man risikere å støte på. Skulde ikke undre mig om fyren hadde naziforbindelser. Det vrimlet av tyskere i St., deres legasjon var omfangsrik som aldri før og utfoldet stor virksomhet; de hadde antageligvis greie på alt som foregikk og hadde sitt propagandaapparat i sving. Det svenske politi var også litt redde for at vi skulde gå og plapre for meget, der var eksempler på at for løsmunnede personer blev satt inn for en tid, slik som det gikk Ullestad og Strømme (?) som satt på "Blåafågeln" i en krok hvor de trodde sig uhørt, men nettop i den kroken var der en mikrofon i veggen! For øvrig var stedet et nazireir, likeså et par andre, og vi blev snart advart mot å gå der.

Vårt nye losji i Flood & Thal's Pensjonat viste sig å være et stort og lyst og hyggelig rum ut til gaten (i motsetn. til bakgården), og vi fikk også full pensjon der; likte oss utmerket fra første stund av. Der bodde for det meste nordmenn, dessuten et knippe jøder som var tyske, polske og tsjekkiske flyktninger. De ventet på innreisestillatelse til Palestina. Vi blandet oss aldri med dem; men vi kunde ikke undgå å høre en hissig trette hvor de sa hverandre behageligheter, og dom endte med at den "tyske" jøden ba den "polske" dra sig tilbake til Ghettoen hvor han hørte hjemme! Så man kan ikke si at den felles skjebne hadde forenet dem i særlig grad. Det var en overordentlig vulgær blottstillelse.

Den 3. dag efter ankomsten satte jeg mig i forbindelse med familien som i dette tilfelle er Liv Wahrendorf. Hun hadde gitt sitt tlf.nr. i legasjonen, da hun hadde fått vite av Stina at jeg var i anmarsj. Men mitt brev hadde hun ikke fått, og det bragte oss til å studere litt over tingene. Hun fortalte mig senere at som tysk statsborger følte hun sig iaktatt av svenskene, og som norskfødt iaktatt av tyskerne! Det var ikke så greit for hende å manøvrere klar av alle skjær, men hittil hadde det da gått bra. Min tilsykomst skapte nok problemer, og vi blev enig om at overfor utenverdenen skulde jeg holde mine virkelige hensikter skjult for hende, og bare være i Sverige for å søke arbeide. Dette av h.t. hennes ansikt vis å vis tyskerne. Formelt søkte jeg derfor også arbeidstillatelse efter at jeg hadde søkt opholdstillatelse, og fikk bruke som referanser ing. Fridtjof Ahlsolt, venn av Edmund, og dir. Browin, som var med på sakene. Hos Liv hadde jeg megen hjemmehygge, hun hjalp mig med en del småtøi av hennes mann og stod mig bi da det gjaldt å ekvipere sig litt smakfullt. Jeg lå ofte derute i hennes manns fravær i Tyskland, da hun ikke likte å være alene i huset. En natt huset vi også Mathis, idet det var meningen at både han og Labbe skulde kommet til middag, men sistnevnte måtte gi avbud. Forresten en meget belivet aften. Jeg traff også Stina derute, og en "venn av huset" dr. Caspar, jurist, tysk jøde, emigrert, og ansatt i Wahrendorfs fabrikk! Likte ham ikke noe større, litt for smilende, skjønt han visstnok ønsket mig dit peppern gror; han var svært forelsket i kusine Liv, og så nok en farlig konkurrent i mig!

Det var jo ennu vinter, og den første søndagen lånte jeg ski av Wahr. og drog m. Liv ut til Saltsjöbaden. Det var guffent vær, sne og klabb, og terrenget var heller ikke noe å skyte av, småkupert, næsten kronglete, omtrent som vårt eget sørlandske do. Men det var moro å være på ski igjen og vise at man kunde noe mer enn svenskene, for det var dårlig. Senere fikk jeg mine egne ski inn fra Ørebro, hvor jeg hadde satt dem igjen hos Stina.

Jeg var på ski flere ganger, men tok da sydover ut til Skarpnäck hvor jeg syntes terrenget var bedre. En søndag gikk jeg med Kirsten Wettre, og hadde en fin tur, klart, men kald vind. Henne ringte jeg til efter en ukens tid i staden, hun var elev av Socialpedagogiska Seminaret eller lign., og blev høilig forbauset over å høre fra mig i tlf. Vi var litt sammen, kino, dans, bar og hjemme hos henne; jævli koselig. Av andre norske traff jeg naturligvis en hel del krigsmenn, flyverne Thorén, Wessel, Bjørnebye, Indseth, Lotsberg, og av andre: Otto Rollnes fra tysktimene i Harstad (!), kpt. Holm fra en sommer på Kjeller, Pål Frisvold som jeg dessverre ikke fikk snakket med, kpt. Buckhardt, ing. Schyberg fra arb.tjen. på Rena, Ola Bergersen, Tr.heim, Sættem, do. og mange andre som det vil ta for lang tid å nevne. I det hele var den norske koloni stor og mangeartet. Ja, og så Gerd Kvamme ikke å forglemme, som ikke bad oss i bryllup! Et litt underlig pikebarn. Hun dro med oss fra Norge for å komme til Canada og treffe sin hjertevenn. I St. får hun vite at det letter adkomsten dit å være gift, og hvorfor så ikke gifte sig med en ny forelskelse? Om det skjedde av kjærlighet eller beregning eller hvor stor prosentdel mixed er ikke jeg i stand til å uttale mig om, men det hele så litt rart ut for oss som visste litt mer enn de fleste. Dagen efter brylluppet møtte jeg henne på gaten, og gratulerte henne. Hun beklaget veldig at vi ikke var blitt buden i brylluppet p.g.a. sån og sån. En måned eller to senere hørte jeg fra førstehånds kompetent kilde at de hadde manglet kavalerer, og at hennes påskudd iallfall ikke var det riktige. Og dette var litt ondskapsfullt av mig å nevne, men hun fortjener det. Dessverre blev ikke hennes honeymoon av lang varighet, da hun etpar dager

senere dro med en diplomatfamilie gj. Sibiria til Canada, og han reiste senere via Tyrkiet – Egypt til India og England.

Den 9. april var kolonien samlet til en gudstjeneste i Kungsholmskyrkan for å ære de falne på 1-årsdagen. Vi hadde satt opp en flaggvakt bestående av infanteristen Allan som bar flagget, sjøkadettfenrikene Mykland og Evju og fra fl.våbn. løytn. Löchen og Mathiesen. Vi marsjerte op midtgangen mens alle reiste sig og plaserte oss til høire for alteret m. front mot forsamlingen. Der satt alt det norske som hadde kunnet komme med Mowinckel (naturligvis!) i spissen samt en del andre [.....]. Vis å vis oss satt det allierte diplomati m. mil.attachèene i uniformer, engelsk, skotsk, polsk m.m. Vi stod med litt skrevende ben og hendene på ryggen, det er en bedre hvilestilling for lang tid enn vår gamle. Flagget stod støttet mot gulvet. Da fedrelandssangen blev sunget, blev flagget løftet og senket, og vi i giv akt. Derpå marsjerte vi ut og tok oppstilling utenfor kirkedøren slik at ”menigheten” kunde passere, og helst samtidig slippe en slant i bøssen vi stod bak; jeg likte ikke det siste. Men stort sett tok det sig smukt ut, der var fotografer og tegnere fra avisene ute, og neste dag stod høitideligheten omtalt i avisen, med et par tegninger. Vi var i blå skidrakt, knickers, jakke m. snurpestrikk eller bluse, blått halstørklæ, blå strømper og skistøvler; et ganske uniformert og ensartet antrekk vel passende for anledningen. Halstørklæet og strømpene fikk vi for anledningen.

Vi hadde nok å gjøre de 3 ½ ukene vi var i Stockholm. Det var mange ting som skulde ordnes før vi kunde starte. For det første måtte vi legeundersøkes for å kunne godtas som krigsmenn; resultatet står på omst.side. Så skulde vi ha pass, og for å få det måtte vi fotograferes: det tok 2 dager. Efter opnådd pass måtte vi søke om midl. ”vistelsetillstånd” i Kungliga Socialstyrelsen. Vi slapp å gi fra oss passet der da vi trengte det til alskens annet bruk, og

III: Flyfoto av Stockholm

III. Brev om legeundersøkelse av 27.03.1941

III. Ansökan om vistelsetillstånd av 29.03.1941

fikk et bevis for innlevert søknad så lenge: svenskene i Soc.st. visste jo utmerket godt at vi ikke kom til å behøve noe mer heller. Det som dernæst hastet mest var det russiske transittvisum. Efter å ha fylt ut div. skjemaer på vår egen legasjon og fått med en introduksjonsskrivelse, kavet jeg op i den russiske legasjon for oss alle 5 (3 + Moe, fl.kv.mester og Krogh-Sørensen, sersj., civ. fl.cert.) og satt der i 2 timer og ventet på tur til å slippe inn, efter å være blitt silet gj. luken i inngangen og efter å ha utfyllt lapp m. navn og ærende. Det brukte å ta lang tid å få dette, for de fleste et par måneder, noen få efter 3 uker, og et par undtagelser fikk på noen dagers tid; slik som vår venninne Gerd K. som labbet op som dattetatter av postmester Egede-Nissen, storkommunisten og venn av madame Kollontay; slik kunde det gjøres, og hun var heldig. Vi blev lovet om 3 uker, og i mellemtiden måtte vi se å fikse alle de andre papirene. Vi måtte da begynne ved reisens endepunkt Canada, og arbeide oss bakover til Sverige, for ingen land vilde gi oss transittvisum uten å ha garanti for at næste land tok imot (uten Russland, de var inne i systemet og kiket gj. fingrene med det hele!). Derfor spaserte vi op i Den Britiske Legasjonens Passkontor for å få innreisettillatelse til Canada og transittvis. gj. India. Det tok over en uke å opnå. Der måtte vi vise lægeerkl. som blev stemplet (se skrivelsen). For å reise i tropene måtte vi vaksineres, i alt 5 ganger, mot – ja, se bilaget, og det voldte en del besvær. Mange gikk

III. Vaksinasjonsbevis av 09.04.1941

Over ende de par første gangene og måtte holde kjøia en dag eller to med feber og muligens brekninger. Både Labbe og Mathis måtte nedpå, jeg klarte mig gudskjelov, men undgikk ikke stivheten i brystet hvor sprøiten var satt inn. Det verste var at vi ikke fikk lov til å drikke sterke saker sprøitedagene, for ikke å nøytralisere dosen, hvad jeg ikke tok så alvorlig, og det var kanskje grunnen til at jeg kom forholdsvis lett over hele vaksineringsgreia. Dette vaksinesertifikatet skulde jeg forresten ikke hatt, da jeg fløi fra 5. gangs sprøite; men vi fikk det allerede efter 4. sprøite, idet lægen stolte på at vi ikke vilde ”smita” fra siste gang. Jeg vilde ikke heller, men fikk pokker ikke anledning: de regnet muligens med det? Iallfall har jeg ikke hatt ubehag av den fraværende 5. sprøite, enda.

Jeg forsøkte å sende livstegn hjem og adresserte et par brevkort til mig selv, undertegnet ”Din venn Anton”. De var kommet riktig frem, hørte jeg senere, og hvorfor skulde de ikke? Jeg skrev et brev til Åse også, og bad om svar, men det rakk mig ikke før jeg reiste, hvis det kom noe i det hele tatt. Men posten tok nokså lang tid, minst 1 uke i censuren. Men fra Marius i Ludvika fikk jeg svar.

Etpar dager traff jeg dir. Wahrendorf mens han var hjemme mellom to Tysklandsturer. Det var i grunnen ingen tysk type, nærmest europeisk innstilling, og utseende like gjerne norsk som noe annet. Jeg overvant min nasjonale uvilje og likte ham ganske godt, og det endte til og med med at jeg forærte ham og Liv hver sitt av de små norske flaggene jeg hadde med; hun for fedrelandsgavnlig innsats og han for, ja iallfall for anti-nazistisk innstilling. Han fortalte fra Berlin at Staatsoper var bombet i grus, at D/S "Bremen" var senket av bomber, og at folk i B. fløi ville av panikk når luftvernsirenene satte inn. Så de har nok lært å frykte R.A.F., som det ikke skulde lykkes å komme inn over T.land engang!

I dagene 5. og 6. april skjedde det statskupp i Jugoslavia som førte til at Tyskland erklærte J. og Grekenland krig. Det stod jo ikke på så lenge, iallfall ikke med J., 14 dg., men vi så tyskerne nærme sig Balkan og Tyrkiet hvor vi skulde ha transitt gjennom; så vi syntes jorden begynte å brenne under føttene på oss, og der var mange gjetninger om hvilken utvei det kunde bli for oss om den veien blev stengt. Kina var en løsning bl.a.

I påsken var jeg en tur i Ørebro, jeg hadde fått tlf. og kort fra ham et par dager tidl., om jeg vilde være et par dager hos Lindbergs. Nu var Liv og ektemann reist på fjellet, Kirsten også bortreist, og i påskedagene kunde vi ikke få utrettet noe for papirene våre allikevel. Så jeg syntes jeg kunde tillate mig det, så meget desto mer som det vilde bli hyggelig å treffes, og det kunde være nyttig for oss alle. Jeg reiste da dit ned d. 12. april, og tilbake igjen d. 14. Det var jævli hyggelig å treffe Odd igjen, de andre også naturligvis, og høre nytt hjemmefra. Til da hadde de fått all min post, og ennu ikke erfart noe om tysk eller annen nazipistisk efterspørsel. O.r.sakf. Platou hadde vært så vennlig å overta bestyrelsen av mine statsobl. (Gjenreis.lånet), og jeg ga Odd med til far en fullmakt ang. min bankkto., utover de fullmakter han tidl. hadde fått. Så alt det der skulde være i de beste hender. Vi var i kirken også og hørte på at der blev lyst for Odd og Stina, og etterpå var der en liten middag hos Lindbergs, hvor jeg holdt "bryllupstale" eftersom det blev min eneste deltagelse i deres bryllup. – Jeg overtok noen skjorter etc. av hans som jeg trengte da, mot at han fikk en av mine hjemme. Senere kom jeg til at det var i grunnen unødvendig, for jeg kunde lettere skaffe mig klær ute i verden enn han hjemme i Norge; men det tenkte vi jo ikke på da. Da var jeg "den fattige landflyktige" som tok mot støtte - .

Jeg sendte med ham et pent brev til mor, og budskap til Sikiljo Hauge og Viggo W. Jeg vet ikke nu om de er kommet frem, det kom an på hvor sterk kontrollen over de reisende var, på grensen.

Efter oppnådd canadisk og indisk kom turen til trans.vis. gj. Irak, og det var i grunnen en ganske ekspedit affære; vi leverte våre pass inn, utfylte et skjema, og 2 dg. efter var saken i orden. På kontoret der støtte jeg på lille Dittan, og hun fortjener en nærmere omtale. Det var et yndig lite menneske, så kvinnelig myk og nett i sitt vesen at alle var begeistret for henne og snakket om henne. Alle hang over disken og brukte øinene og noen forsøkte å gjøre sig lekker også; derfor måtte saken gripes an på en annen måte. Da vi hentet passet, skrev jeg i smug et par ord på en papirlapp og rakte henne og snakket litt om passaffærer imens, hun tok tonen straks og skrev et svar på lappen. Umerkelig for alle. Spørsmålet var om hun vilde gå på kino med mig, og svaret var at jeg kunde vente i trappen, hun kom straks. Så ventet jeg i trappen, en smule nervøst som det gjerne vil bli foran det første møte. Dessverre fikk vi ikke snakket i fred der, men jeg ringte henne om eftm., og vi blev enig om å gå på Ljunggrens Bar om kvelden. Jeg hadde ikke kunnet la være å skryte av min lille seier, og følgen var, eller kanksje det var et tilfelle, at hele gjengen, 10-12 mann kom veltende og tok nabobordet og var fan så smilende og lure i blikket. Men jeg satt nå med kaka, i alle fall. Senere var vi på kino og siste søndag på fottur nede i Skarpnäck og lå i lyngen og lot vårsolen varme oss, akkurat som hjemme, og det hele var pokker så charmerende. Jeg visste da at jeg skulde reise allerede neste morgen, og vi trodde derfor det var vårt siste samvær, så hun sendte mig et blick da vi skiltes på trikken ved Slussen, som fikk hjertet mitt til å krympe sig (som det heter i romanene) og gav mig noe å tenke på. Jeg har litt ond samvittighet for samme aften, for da jeg kom hjem hadde Kirsten ringt og vilde gjerne se mig før jeg drog. Jeg stakk op til henne om kvelden og tok en øm (for å si det rett ut da) avskjed med henne, og så tilbake til kuffertene, men da kom Dittan igjen som hadde fått anledning til å komme unda, og det blev jo en del ømhet der også. Jaja, slik er livet, og jeg har grunn til å rynke på nesen av mig selv for dette dobbeltspill med smukke ord til begge sider. Forresten så kunde jeg jo pokker ikke for at Kirsten reiser bort i ukevis og overlater valplassen til uimotsæelige småsaker! (Håper ingen av dem kommer til å lese dette, eller noen av venninnene deres!) Dette var atter et skritt for langt i begivenhetenes rekkefølge, så la oss vende tilbake til hverdagsstrevet igjen - .

Efter oppnådd iraksk kom turen til syrisk visum og så tyrkisk. De 2 siste + det amerikanske blev skaffet i en helvetes fart og efter mye mas. Vi fikk beskjed fredag d. 18. april om at russisk tr.vis. var innvilget og kunde innstemples, og vi kunde da komme av gårde m. fly allerede mandag d. 21. apr. Så vi fløi rundt som små oi-oi-er hele fredag og lørdag, for der var helvetes mange ting å ordne foran avreisen. Penger, kuffert, billetter, veksling i \$, kurercertifikat og do. postpakke o.s.v. o.s.v. Men det gikk da, og lørdag aften kunde jeg endelig sette mig til ro

(Dittan var optatt den kvelden!) og skrive avskjedsbrev til Brit, Kirsten, Lindbergs, kusine Liv og ing.ne Ahlsell og Browin.

Labbe og jeg blev sendt som kuréer m. post henh.vis til Amerika og Canada, det lettet formalitetene mange steder. Og her står mitt kurécertifikat, dessuten blev det innskrevet bemyndigelse som Kongelig Norsk Kurér i passet. Kurérpakken blev senere avlevert i Bombay som det vil sees av kvitteringen, efetersom vi fikk ny ordre om å reise direkte til England derfra.

Vår venn og kollega Mathiesen dro vi fra her. Han var blitt forsinket i sitt arbeide av en kjedelig halsbyldhistorie og blev innlagt på Karolinska Sjukhuset til operasjon. Jeg var oppe og tok avskjed med ham, og han kom ut i

III. Certificat de courier av 14.04.1941

gangen i nattskjorte og klut om halsen, allerede nokså kjekk. Det var trist et øieblikk å forlate denne muntre kameraten vår, men det var jo ikke noe å gjøre ved. Dessuten vilde han vente og få sin Liv over fra Oslo og gifte sig.

Jeg hadde nær glemt å fortelle om det svenske politi som holdt god utkikk med oss. Både da vi

III. Råd og vink for reisende Stockholm – Bombay.

Tekst: Dette fikk vi utlevert en stund før avreisen fra St.holm. Kan ikke si jeg hang mig noe større i det.

III. Resplan.

Tekst: Reiseplanen fra Cooks i St.holm. Gruppen bestod av ltn. L'Abée-Lund, flyvesoldat Jakobsen og infanteristen (?) Thue + mig selv. Reisen skulde bli vesentlig anderledes enn planen sier.

bodde på Astorfs Hotell fikk vi besøk av Kriminalpolisen m. skilt og greier, og senere blev vi opkalt på hovedstasjonen hvor vi blev eksaminert og avga fullstendig rapport om grunnen til vår flukt, selve overfarten og vår gjøren og laden i Sverige. Men de var høflige og korrekte, og det hele var bare en fornøielse. – Som all round inntrykk av det svendke folk var de alle elskverdige og hjelpsomme, og vi måtte tro at de som individer sympatiserte med Norges sak. De vilde vanskelig tro at Sv. hadde tillatt tysk troppetransitt til N.-N. f.eks., og da de blev overbevist om dette og lign. ting, så var det for ”jækligt”. Det brede folks syn på nordmennenes kamp og senere innsats hadde nok forandret sig siden selve krigens dager, da alle hånde stygge rykter verserte. En mann som Quisling hadde de bare forakt til overs for, og de skulde nok knipe ”dom jäklarna på förehand”. Selvsikkerheten på deres egen forsvarsevne var umåtelig, og det kunde de jo ha noe rett i - .

Det å stå foran en slik avreise føltes ikke så rart; dagligdags som alle ting er nu - .

Men litt vemod i hjertet, for pikebarna, mest Dittan tror jeg.

I Østerled.

21. april 1941. Så kom avreisedagen. Vi var tidlig oppe, kl. 6, og trillet ned til Strandvägen hvor Aerotransport har en eksp.paviljong. Underveis dit traff vi på Ellen Brodtkorb og Marit Platou (kusine av John) som var kommet for å ta farvel med Labbe. Foruten oss 4 var det kpt. Ebbesen og et par svensker og tyskere, i alt bare 8 passasjerer, så det var god plass i flyet. Efter en del toll, pass- og valutakontroll ute på Bromma lettet vi kl. 0837, litt før tiden p.g.a. motvind. Det var en 2-motors Douglas m. plass for 12 passasjerer, men en del seter var tatt ut, så der kunde være iallfall 16. Så var vi på vingene igjen, og det var over 1 år siden sist; det var deilig å ha den samme følelsen igjen, motordur, litt duving og små smell i øret efetersom høiden vokste. De tok kurs omtrent straks og steg underveis til over 4000 m. og holdt sig der; litt kalt så vi tok teppe på. Det var ingenting å se; over skyene var et ennu høiere skylag så det var bare soldis i vår høide også. I et lite glimt over Østersjøen kunde jeg se blått vann og isflak dypt, dypt nede. Ellers var ikke de små glimtene noe å orientere sig efter når vi var over land heller, bare flatt grått Russland, (antagelig). Det var ikke stort annet å gjøre enn å sove, og lese aviser. Jeg var forresten en tur fremme i førerkabinen og snakket med telegrafisten; det var ikke lov egentlig, men han lot mig da sitte en stund og titte på gamle kjente instrumenter og friske op litt.

Moskva

Temmelig presis efter bestikket gikk vi ut av skyene over Moskva flyveplass og la inn for landing, som han gjorde silkebløtt. Det var en diger plass, så stor at de hadde mil.stasjon i den ene enden og civil i den andre. På

den militære siden så vi brakker, soldater, hangarer, verksteder m.m. Gråsvarte fly opstillet, tall umulig å si, men den lille sktor jeg hadde oversikt over holdt sikkert 100 fly, små tette jagere husker jeg særlig. Klokken var da 1353 svensk tid, 1553 russisk tid, så det blev jo kvelden næsten straks for oss. Første inntrykk av R.land som vi kjørte op til stillingslinjen også flyene og menneskene, var skitt, søle, gråhet, tristhet. Bygninger umalte og skitne, arbeiderne fillete og skitne, ikke slik som en norsk arbeider i arbeidsklær vilde vært skitten og litt fillet, men disse var langt langt mer nedslitt, til båtten, og så helt trøstesløst uflidde og ustelte. Soldaten ved porten likeså, ekspedisjonslokalene likeså og de menneskene som gjorde tjeneste der. Der var en engelsktalende kvinne i hvit alpelue, som de alle hadde, som var tolk og hjalp oss til rette. Litt senere kom også leg.sekr. Lunde.

Efter at formalitetene var tilendebragt, kjørte vi inn til byen langs en svær chaussé Avenue Gorki (?) som krydde av arbeidsfolk som skulde hjem. De hang utenpå spurvognene som klegger, der de skramlende klemtet sig vei i trafikken. Det var et forferdelig leven på bilene også, ustanselig tuting, så vi som er vant til tyst trafikk blev helt øre. Men det trengtes visst, for kjørebanelene krydde av folk i alle mulige retninger; ordet trafikkultur var visst ikke lancert enda. Like loslitte og ustelte så de ut alle. Til og med mannen som ledsaget oss i bilen, og som hørte Intourist til og følgelig burde hadde en noe europeisk apparisjon, vilde neppe ha fått adgang på en middles Oslo-restaurant, tiltross for pelsen sin; men

III. Valutadeklarasjon

Tekst: Valutadeklarasjon utstedt på Moskva fl.plass, lydende \$ 163.- Videre måtte man opgi andre verdigjenstander om man hadde, da de ellers vilde blitt fratatt oss ved utreisen av R.land. Slik som det gikk Sam Moe som mistet alle sine dollars på den måten.

III. Flybillett ABA

Tekst: Eb hel bunke papirer bare for å fly fra St.holm til Moskva. Det gjaldt buss til Bromma, toll- og valutasedler, flybillett og div. i Moskva. Jeg fikk nådigst beholde dette som souvenir.

en frynset sixpencilue og en ubarbert hake tok glansen av ham. På veien innover så vi forfall og nyskapning i broget forvirring; der lå f.eks. en svær flott bygning, Flyveakademiet, ny og blank, men innkjørselen var bare søle og skrothauger; ikke fordi de ikke hadde fått ruddet op enda, men fordi de ikke gad å gjøre tingen fullt ut. Lignende beviser på et sleivete folketrekk så vi mange steder. Der lå svære nyskapninger side om side med gamle bygninger fra tsartiden som jeg ikke husker navnet på; men selv på de nye husene var murpussen dårlig allerede, og et eller annet manglet liksom alltid.

På Hotel Metropole som var en slags hovedkontor for Intourist, spiste vi middag. Det var rart å sitte i den svære hallen med det nydlige glasstaket og tenke på at her hadde adelen svunget sig i dansen engang i uniformer og silke, mens nu gikk arbeidere og soldater rundt i sine daglig-klær. Maten var ikke ueffen, men vodkaen som vi smakte for første gang var en skuffelse. Dekorasjonene på orkesterpodiet skulde forestille en slags landsby med boder etc., men det virket svært fjelebodsaktig under tsarens glasstak og lysekroner. Litt forfallent det også.

Labbe og jeg gikk en tur ut i byen for å kike på folkelivet, og det frembød overalt det samme billede. Menn i lange frakker og støvler og skinnlue eller sixpence, og kvinner i alpelue og stygge kåper; ikke et eneste fikst pikebarn å se selv nu når de var ute og spaserte i fritiden. Jeg gikk i knickers |og lave sko under kappen så buksen ikke syntes, og mig glodde de på som om de trodde jeg ikke hadde bukse på! Kjørebanelen holdt vi oss vel unda for den var livsfarlig. På vår vei slang vi også opom Røde Plass og så Kreml og Lenins Mausoleum og de rare kirkene (ikke nu!) med løkkupler. Der foregikk vaktavløsning i Mausoléet akkurat da, og en 3-4 soldater marsjerte i parademarsj tett bak hinannen og sparket hverandre på leggene og kom næsten ikke av flekken. Det var en fin og fremmed følelse å gå der, i skinnet fra lyskasterne og den røde stjernen over Kreml. Om noen dager (1. mai) vilde plassen være kranset av tette menneskemengder med selve overaugurene på tribunene på hver side av Mausoléet mens titusener av Den Røde Armé gikk, red eller rullet over plassen. Historisk grunn, og jeg i alle fall, følte stemningen ved det.

Vi var også inne og så på en av stasjonene til Metroen med rullende trapper og for øvrig ganske flott. Men vi følte oss så sterkt iaktatt av en politisoldat at vi puslet ut igjen nokså snart. Vi var blitt advart på forhånd av kpt. Ebbesen som har levet adskillige år i Moskva, om ikke å si eller gjøre ting som kunde vekke deres ubehag eller mistanke; ikke så å forstå at det å se på en Metro kunde være mistenkelig, men man kunde aldri vite hvad tankegangen øst for Østersjøen kunde resultere i, og vi vilde nu helst videre samme aften.

Jeg sendte kort til Dittan og Stina (og Kirsten?) derfra. – Vi skulde med toget til Odessa, og efter å ha fått utlevert hver vår matkurv (mot kupong) fordi toget ikke hadde spisevogn, trillet vi av mot stasjonen. Underveis trillet vi over en elv som chaufføren fortalte var Volga, men V. går jo ikke gj. Moskva så det måtte være en kanal

i forb. m. Volga han mente. På stasjonen gikk vi over perrongen hvor Anna Karenin efter boka skulde ha kastet sig under toget. Jaja.

Efter reiseplanen skulde vi ha II. kl., men det der kunde da pokker ikke være det! Dyster vogn med 4 i hver kupé og oljelampe. Så vi forsøkte prompte å få I. kl., men det lyktes ikke. Kl. 2320 gikk toget med mange rykk og stønn, og så var vi ferdig med Moskva og d. 21. apr.; en innholdsrik dag.

22. april, og 23. Til Odessa:

Russland sydover var bare flatland, skog, dyrket og sumpmark. Enkelte landsbyer rundt stasjonene og ute på steppene brøt ensformigheten litt, skjønt de var ensformige i sig selv. Husene var små tømmerhus, umalte; veiene bare noen hjulspor, kjøretøiene var bondekjerrer med det karakteristiske russiske seletøiet, buen over hestenakken. Og folkene på stasjonene frembød akkurat det samme syn overalt, krokete bønder, kjerringer inntullet i sjal som gjemte hodene deres, og soldater mer eller mindre uniformert antrukket, mest mindre. Nettene på "soft class" var ikke videre soft. Ved stopp og start rykket toget så vi næsten blev hivd ut av køiene, og ialfall vekket utallige ganger hver natt. Der var ingen fjæring i koblingen mellom vognene, og dette var soft class. Jeg undres hvordan III. og IV. kl. var å kjøre på. Det var ikke fritt for skitt og lort heller, åpnet vi vinduet føk støvet inn, for øvrig var visst ikke vinduene beregnet på å åpnes heller, russerne liker visst ikke frisk luft.

III. Billetthefte

Tekst: Billetthefte. Moskva – Odessa. Jeg aner ikke hvad alle kupongene er til.

III. Plassbillett

Tekst: Plassbillett. Det skal visst være: Vogn nr. 5, plass nr. 20

Publikum bestod av nokså mange militære; befalingsmenn tilsynelatende. Ellers civile som ganske sikkert hørte til de intellektuelle og økonomiske bedrestillede ("overklasse" går jo ikke inn i billedet), men de så ikke slik ut sett med en vesteuropéers øine. De tok det ikke så nøie med klærne f.eks., en mann labbet rundt i pyjamas hele dagen, og på stasjonene tok han bare en frakk utenpå, uten å vekke det grann opsikt. Menn og kvinner sov i samme kupé. Jeg kom i snakk med noen, de talte tysk, og den ene av dem var videnskapsmann fra Odessa. Vi utvekslet synspunkter om mange ting, og jeg måtte ofte forbauses over den helt fremmede tankegang og forskjellige vurdering av tingene som de la for dagen. F.eks. da vi kjørte gjennom distrikter i Ukraina hvor Potemkin i sin tid satte op sine kulisser, bemerket jeg at disse landskaper som nu lå brakk, måtte kunne dyrkes op; han svarte at "tja, vi har ikke rukkit det ennu, vi har bare hatt ca. 20 år å gjøre på!" Ganske betegnende, de regner ikke tiden før revolusjonen med i det hele tatt. Denne mann var kommunist; han fortalte åpent og ærlig at bare 2% av det (eller de) russiske folk var kommunister. Kapitalismen var grunnlaget for all krig, og kommunismen vilde utrydde dette, helt efter opskriften. Russland vilde bare fred. Jeg bemerket at: "Og dog startet Dere en angrepskrig mot Finland". Han gren litt og sa at: "det var en så liten krig at man kunde ikke regne med den. Dessuten, så var det en forsvarskrig!" "Mot Finland?" spurte jeg, "Nei, mot England, som via Finland kunde beskytte Leningrad med kanoner fra Karelska Neset, derfor måtte vi flytte grensen litt bortover!" Vel, det var også et syn. Jeg forklarte ham at russerne var de eneste i verden som resonnererte slik, og at kommunismen i Norge og i hele verden hadde gått veldig tilbake på den historien. Jeg så at han ikke likte å høre det, og lot emnet falle. Ellers snakket vi meget om Norge, Tyskland etc., og han var svært interessert i vår kamp. Jeg fortalte meget som han ikke visste, og som bare bestyrket hans inntrykk av tyskerne. Pakten mell. R.land og T.land var jo bare et diplomatisk trekk av mesteren Stalin som de nårsomhelst ventet å se vilde bli gjort verdiløs, av tyskerne selvfølgelig.

Den intime kontakt vi ellers fikk med det russiske folk var ikke bare behagelig. I Moskva var vi allerede ute for et snyteriforsøk, og på en eller annen stasjon med et ukristelig navn overrasket vi en lommetyv i sving. Jeg skulde stikke hånden i lommen og traff på en hånd, Thue hadde akkurat gjort samme erfaring og da var hånden allerede i lommen hans; så var det en soldaterfan som skulde gjøre butikk i trengselen. Vi nistirret på ham, og han bare glodde rett ut i luften; hadde han vært uskyldig, vilde han sett forbauset på oss for all den stirringen. Men vi fant ut at det ikke vilde lønnet sig å gjøre noe bråk i disse omgivelser, særlig når ingen skade var skjedd heller. – Ellers luktet de akkurat som de så ut, skittent.

Soldater så vi overalt, soldater, soldater. Et sted en flyveplass, et annet sted en rekke panserbiler og tanks opkjørt langs jernbanen. Men ikke én gang så jeg en soldat hilse på en overordnet, til tross for at de skulde, erfarte jeg. Slapphet i disiplinen?

Hele togreisen var guffen, særlig fordi de sanitære bekvemmeligheter var mangelfulle, og vi var glade da vi ut på eftermiddagen d. 23. april kom til

Odessa.

Her nede ved Sortehavet var våren i full sving, og vi gikk ute uten yttertøi. Byen virket adskillig mer fremmelig enn Moskva, men så er det også Russlands største havneby med et følgelig langt mer vestlig tilsnitt enn innlandsbyen M. De hadde lagt an på det også for å ha noe å vise turister, og de hadde plasert et utall av lærdomsseter dernede; landets fremste studenterby kan man godt si.

Vi blev innkvartert i Hotell London, Intourist-hot., men det virket med en gang forfallent, som alt som skulde være noe, av det vi hittil hadde sett. Værelsene var delvis urene, spisesalen virket ribbet og kald og kelnerne tullet rundt og fikk ikke gjort noen verdens ting. En gang like foran en sightseeingtrip tok det oss $\frac{3}{4}$ t. bare å vente på maten.

På stasjonen blev vi møtt av en guide fra Intourist, og mens vi stod og ventet på bagasjen kom der gående fra lenger bak i toget passasjerer som vi straks så ikke var russiske, blant dem en ung pike som jeg ved første blick trodde var norsk. Vi schteppet op (som Mathis vilde sagt) og kom i prat med henne; hun var svensk og skulde tjenestgjøre ved den sv. leg. i Ankara. Agneta Silfverskiöld het hun, og denne boken kommer nok til å inneholde mer om henne. Men dette var altså ”det første møte”.

I byen var det allerede en bundt nordmenn, og flere kom mens vi var der; vi ventet alle på at ”M/S Svanetia” skulde gå. De hadde allerede opnådd å skape en viss herostratisk berømmelse omkring sin nasjonalitet; gruppen foran oss, ledet av dr. Caspersen hadde turet verre (ikke Caspersens feil), og blandt dem som var der da vi kom, hadde en mann gått berserkergang i vodkafylla og optrådte neste dag m. blått øie, vel fortjent. Vi var ute samme kveld og så på livet, men det blei ikke no schveis på det. Kom i prat med 2 unge piker, tannlægestudenter, i parken, men fordømme mig om de kunde et eneste sprøg, et par tyske ord var alt.

24. april var vi på sightseeing, leder av guiden som snakket et slags engelsk. Bussen kjørte først en runde i byen og så på gamle historiske hus, adelens boliger, Pushkins residens i det og det tidsrum, skolen for adelige piker o.s.v. o.s.v. Alt var forfallent og ga et trist inntrykk. Jeg hadde slengt mig ned ved siden av (til stor fortrydelse for Hagen!), og vi så på hverandre fra tid til annen og rystet på hodet; var dette det Russland hadde å vise turister! Bare tanken på den gaten vi bodde i kan få en til å gråte; en gate med flotte gamle bygninger med nydelige forsiringer, hvor adel og overklasse hadde sine boliger og hvor mangespendte vogner og sleder har kjørt op fulle av praktkledt russisk high class, og hvor soldater og matroser ikke hadde lov å gå, med parkbeplantninger og benker med utsikt over havnen og Sortehavet i det deilige klimadet dernede; og nu! Støvet, skittent, forfallent, ødelagt murpuss, tomme vinduer uten gardiner, og dører hvor de gamle farveglassvinduene var istykkerslått, med skilter som viste at en eller annen russisk klubb eller studiecirkel hadde tilhold der. ”Sic transit gloria mundi” blev simpelthen lagt oss i munnen. Ikke så meget de gamle stedene var gjenstand for vår hoderysten, gammelt er nu gammelt, men gatene, boligene, menneskene, alt var så nedslående; selv de nyeste leiegårder viste tegn til manglende vedlikehold, en underlig økonomi. Litt bedre blev det da vi trillet ut av byens forsteder ut til Sortehavet hvor de rike i forna dager hadde sine sommervillaer; de var nu tatt i bruk som hvilehjem, feriehjem for foertjente arbeidere og rekonvalesenthjem for arbeidere fra alle Russlands strøk. Det må ha vært et vakkert strøk da det stod på høiden, men gjorde jo vel så god samfundsnytte nu. Ute i selve Arkadia som er badestedet, lot vi en kanonfotograf gjøre business på oss, 2 bilder hver, hvorav jeg sendte det ene hjem via Kirsten og Lindbergs.

Om kvelden samme dag var vi i Pushkinoperaen og så Tschaiowsky’s balletopera ”Svanedammen”. Det var en opplevelse av de sjeldne. Vi var forbauset over å se

III. Foto fra Arkadia

Tekst: Bak. rekke: Poulsson, Winum. N.bak rekke: Lundevall, Labbe, Stensrud, J. Johansen, Jakobsen, Frøystad, Thue, Austraa. N.forr. rekke: Hagen, Kowalevski, Kowalevska, Silfverskiöld, Steen, Normann. Forr.rekke: Haadem, Bergan, Guiden Philippova, ego.
Arkadia, Odessa, 24/4-41.

at der fremdeles kunde finnes så megen ynde og gracie i det tunge, plumpe, hverdagsgrå Russland. Men så var det også en særlig anledning idét det var gjesteoptreden av primaballerinaen fra Moskva Opera, Simjonova; hun var henrivende. Forestillingen kostet flekk, 17 rubel, men det var prisen verd. Vi betalte jo meget mer enn de innfødte for de samme plasser.

Til forestillingen var Labbe og jeg i følge med Silfver, men så blev alle gutta enig om å forsøke å få statistene med på hotellet til litt saupé o.s.v. (kanskje), og dermed så stakk vi fra Silfver. Alle våre anstrengelser var forgjeves, de seilte forbi oss som vi var luft derute ved bakkingangen. For øvrig var de pokker så lite fikse i yttertøi, det hører vel med til systemet. – Men det var fan ikke fair av oss overfor Silfver - .
Brits fødeselsdag, 25 år.

25. april En ting må berettes, som gir et ganske godt inntrykk av visse forhold i R.land, og det var klutehandelen. Den var riktignok forbudt, men desto mer sport. Gutta gikk rundt til jødesjappene og solgte de klær de ikke hadde bruk for, skiklær f.eks. og vinterfrakker og –dresser fra St.holm, og fikk en latterlig høi sum for dem. Jeg drev det bare til å selge min gode islender og min slitte anorakk og opnådde 60 (?) rbl. for dem, men der blev jeg snytt, for jeg burde ha kommet op i over 100 efter ”dagens priser”. Det var igrunnen ikke noe å bruke disse pengene til, for der var ikke én ting å kjøpe som var verd å ha; at gutta kjøpte helstøvler og ballalaikaer og annet tull får bli deres egen sak. Jeg kjøpte noe konjakk og champagne som var å få i annenhver butikk bortover, dårlig vare forresten, og men dette under armen (innpakn.papir var ukjent) vandret jeg så passe fornøyd ”hjemover”, og blev prompte vist tilbake til fortauet av en politikonstabel; i Odessa hadde man lancert ordet trafikkkultur og krysset gatene bare ved hjørnene.

Før avreisen blev vi spurt om vi vilde skrive vårt inntrykk av reisen og Intourists service f.eks., (se kupongheftet). Noen gjorde det, jeg hadde ikke

III. Intourist kuponghefte.

Tekst: Dette hefte inneholdt alle de kuponger for hotell, mat, buss, barer, sightseeing etc. som var inkl. i billettprisen. Ganske greit system.

III. Intourist skjema 19.04.1941

Tekst: Dette er en gåte. Vi har ikke fått noe i bytte for denne lappen (se påstemplet notis), og jeg mistenker dem for å dradd noen svenske kroner ut av oss mer enn de skulde ha. Eller hur? De var ikke helt å stole på, disse Lenins disciple.

funnet noe å skryte av og lot det være heller enn å skrive som Ole Jakob Bach gjorde, at ”det eneste gode som er å si om R.land er at det er godt å forlate det”!

Om bord i ”Svanetia”, hvor vi som var kuréer ikke behøvde å gå før like før avgang, gjorde vi kål på de nyinnkjøpte flasker og blev så passe anløpen allesammen, også lille Silfver litt tror jeg, ellers hadde hun neppe latt mig kysse sig på dekket. Og hvis dette var en indiskresjon, så rettet jeg den vel op igjen nu med det samme, didn't I?

Om Sortehavet.

26. apr. M/S ”Svanetia” var et meget pent fartøi, danskbygget tror jeg, og vel det peneste passasjerskib R. har. Vi reiste på turistklasse og lå 4 i lugaren, noen var på 2 mann. Kosten om bord var også helt allright. Vi var nu blitt et følge på 39-40 nordmenn, 2-3 belgiere, 1 svensk, en bråte med jødebarn o.s.v., et blandet internasjonalt selskap, og mer blandet skulde det bli. – Vi gikk nedover langs vestkysten og hadde Romania i sikte. På eftermiddagen kom vi til en bulgarsk havn, Varna, hvor der var en del lasting og lossing (ell. omvendt). Vi fikk ikke gå på land der, bulgarsk politi stod ved landgangen og nede på kaien, og det var ganske rimelig, for på bryggene

III. Foto 1 + 2

Tekst: Tøskera på kaien i ⇒ Varna i Bulgaria.
Tyske h.batt. o.a. batt. rundt innløpet.

Spaserte tyske soldater og så på oss og vi på dem. Disse bulgarerne så ikke ut til å være så svært begeistret for sine våbenbrødre, de estimerte ikke hverandre stort forresten. Bulgarerne hadde brune uniformer, ganske sveisne iallfall sammenlignet med de russiske vi hadde sett så meget av. De civile så også adskillig bedre ut, i klærne og i uttrykket; de virket jo adskillig svartere i løden og mer krumneset, men med tydeligere rasepreg enn russerne. Bulgarerne var antagelig hel-mobilisert å dømme efter de mange tilårskomne soldater.

27. apr. Der i Varna blev vi liggende natten over og langt ut over neste dag for å vente på medlemmene av en gresk legasjon fra et sted i Jugoslavia, de hadde flyktet fra tyskerne og hadde hatt mange eventyr underveis; at de

blev forsinket f.eks. skyldtes at toget deres var blitt bombet et sted utenfor Sofia. Da de var kommet om bord, regnet jeg etter og kom til 12 nasjoner ombord.

III. Foto

Tekst: Internasjonalt selskap. Norsk-svensk-jugoslavisk, eller hvad pokker det er for en av de 12 nasjoner i bakgrunnen

Turen var deilig, begunstiget av det klareste vær, så de fleste fikk føle det mot kvelden når huden lyste av sig selv. Det var bare å dovne sig dagen igjennom, og om kveldene små stemningsfylte øieblikk med S., bare med morild og stjerner og forøvrigt alt det sceneutstyr som skal til.

Næste havn var Bourgas, også i Bulg. Her blev vi liggende natten over, da innløpet visstnok var delvis minesperret og bare kunde passeres i dagslys.

28. apr. Om formiddagen stimet vi inn gjennom Bosporus. Det var overordentlig vakkert på begge sider, gamle borger hevet tårnene i været, og noen steder minareter med spir som gliste i solen. Endel gamle festningsanlegg var tydelig å se, nye festninger kunde vi slutte oss til var der, men ikke synlig. Rundt breddene et flor av blomster og trær og flotte palasser med haver, men ikke et liv å se, næsten. Der kunde gå

III. Foto

Tekst: Gammel borg på vestsiden av Bosporus.

III. Foto

Tekst: Her seilte vi tett forbi da vi la til bryggen.

lange stykker uten at vi så annet enn militær ”rørsle” inne på stranden. Hele strøket virket fullstendig evakuert, og det gjorde de nok rett i, for strøket var i faresonen i den tiden da tyskerne langsomt slo seg frem gjennom Grekenland. Et lite stykke nord for Istanbul passerte vi gjennom et nåleøie hvor sundet bare var noen hundre m. bredt. Vi kunde tydelig se kanonstillingene (gamle) bak vollene og soldatene som drev og arbeidet og øvet sig der; losen kom om bord og førte oss gjennom minebeltet, det var bare en smal passasje omtrent dobbelt så bred som skibet og avmerket med en sammenlenket kjede av tomfat.

Hele tiden holdt russerne et helvetes leven med høttaleren, som de gjorde hver gang vi gikk inn og ut av en havn. De spilte plater, mest sang, og mest aggressive revolusjonssanger antagelig etter hele anlegget å dømme. Levenet kom fra taket av radiolugaren og gjorde det næsten umulig å opholde sig i nærheten; for det første var melodiene ikke melodier i vår forstand, og for det annet var høttaleren så dårlig at en hær med tomme bensinfat vilde laget like velklingende musikk. Men russerne lot til å like det, for de hadde det samme ille levenet i de byene og jernbanestasjonene vi passerte i R.land. Russisk musikk som kan være så invariabelt vakker, og så komme med dette. Gud bevare mig for å bo i Russland!

Istanbul

Det virket som å komme tilbake til civilisasjonen igjen, var den samstemmige opfatning, da vi entret Tyrkiet etter det jordhytte- og fabrikkgrå Russland. Selve entransen var jævli flott, en svær bygning med tollundersøkelse, valuta do. etc., og den var behagelig avkjølende å komme inn i etter heten utenfor, hvad vi syntes da; det var jo ingenting til hete, men da var vi uvant med den. Her kunde vi atter tale et civilisert sprog: det gikk for det meste på fransk og selv om ikke fransk er blåbær suppe for de fleste, så var det dog bedre enn det russiske bibrivælskie. Cook's folk ordnet sakene bra for oss og trillet oss op til Hotel Tokatliyan, hvor jeg fikk snappet mig et enkeltrum. Og en rask og god lunch i 2-3-tiden ga brennstoff for videre betraktninger av byen, vi hadde ikke fått noe siden frokost i 8-tiden.

Gutta fikk straks opnust hvor horegata lå, og mange holdt til der resten av dagen og næste med. Jeg slo et slag igjennom, det var jo første gang vi støtte på noe sånt, men jeg kan ikke si at appetitten blev skjerpet av det jeg så, og ikke var mine hensikter særlig dype heller, like før middag! Men der stod de altså i døråpningene i det ene hus efter det annet og vilde lokke forbi passerende inn med tilrop og klask på lårene (shorts), og sminket så det skreik. Men tanken på at mange av våre kamerater kom ferske derifra, og med den antagelig mangelfulle kontroll som hersket, så lot vi det være.

Selve byen virket moderne i visse strøk og gammeldags i andre. Enkelte steder lå gammelt og nytt kloss op i hinannen i pussig kontrast, og i gatene ramlet sporveiene forbi diminutive esler med en mann på ryggen hvis ben næsten slepte jorden.

For å gjøre en digresjon så skal jeg være den første til å innrømme at disse betraktninger over folkeliv og tilstanden i forskjellig henseender er pokker så overfladiske, og for den eventuelle leser må de synes svært lettkjøpte. De er heller ikke ment å være noe dypere; man kan naturligvis ikke gi noen beskrivelse av "Russland fra innsiden" ell. lign. efter den lyntransitt vi passerte de fleste land i. Derfor må disse ting bare betraktes som glimt i forbifarten, uten å kunne legges til grunn for betraktninger av varig verdi.

Fra russernes rubel og kopek gikk vi nu over til lire og kurus, 11 = 100 kurus. Der kom op en mann som "var så snild" å gi oss en fordelaktig kurs, nemlig l. 1.60 for dollaren, og vi idiotene som trodde på den fordømte kjeltringen vekslet så vi hadde for hele opholdet i Ist. og for reisen til Baghdad. Senere kom vi under vær med at vi kunde ha opnådd l. 3,- pr. dollar, omtrent det dobbelte (på svartebørsen) man da var det litt sent. Tyrkisk lire ell. liras het forresten også piastre. Det var ikke det eneste tilfelle av snyting vi var ute for, og vi lærte snart å være på vakt overfor tyrkerne; det var noe fordømt småsvindlerpakk hele gjenget.

Første aften skulde vi så ut på livet, og fikk en dryss av gode råd med på veien av en av hotellets funksjonærer som stod til vår tjeneste og skulde hjelpe oss fra å bli snytt. Jagu sa jeg hjelp. At mannen stod i ledtog med innehaveren av det etablissement han førte oss til, er bare altfor oplagt. Stedet het "Turan Bar" ell. lign. og var et danseetablissement med faste piker som forøvrig stod gjestene til tjeneste også efter at dansen var slutt. Vel, vi troppet op 20-25 mann høi, og pikene kom snart dryssende ned ved bordene. De var selskapsklede, d.v.s. jo mindre klær jo mer selskaps, og når de danset over gulvet som var av mattglass oplyst nedenfra, kunde nok noen hver bli het over feminine konturer under tynne kjoler. Men de var umåteholdent sminket, foruten at de hadde "tyrkisk ånde", og det var nok for mig. Jeg prøvet et par støkker, men droppet dem. Men enkelte av gutta var ville.

Vi blev alle litt paff da Labbe og Allan en stund efter oss kom dumpende inn med Silfver. Vi syntes det var taktløst gjort av dem overfor henne som måtte føle sig pinlig berørt over å være vidne til alle guttas krumspring, men hun fortalte mig senere at henne gjorde det ingenting, men hun syntes det var beklagelig for gutta at hun kom! Senere viste det sig at de 3 ikke kjente til at det var der vi var, så vi gjorde nok skjebnene urett først.

Vel, jeg tror nok å kunne si at de fleste gikk "tomhendt" derifra, med eller mot sin vilje, og for de andre bør der senkes et diskresjonens slør ang. den videre underholdning. Men at vi alle gikk adskillig fattigere enn nødvendig skal være sikkert. Det samme gjentok sig gang på gang, den ene gruppe nordmenn efter den annen får tillit til pakket, går med og blir snytt og trukket op efter noter, grupper foran oss og grupper efter oss. O sancta simplicitas!

29. apr. Dagen eller ialfall formiddagen skulde være viet sightseeing; jeg kom nokså sent ned og frokost sammen med Silfver resulterte i at vi blev enig om å dra på privat sightseeing. Hun var ikke det spor fornærmet for gårdsdagen, enda hun vel nok hadde sin anelse og spurte hvor sent jeg gikk hjem. Jeg gikk jo nokså tidlig derifra, men det varte adskillige timer innen jeg kom i seng, og i mellemtiden hadde jeg vært på biltur helt ut i Bosphorus og drevet rundt mange steder i Istanbul; undres hvor meget hun ante av det. Imidlertid syntes jeg hennes holdning var jævli real, såmeget desto mer som den ting at hun foretrakk mitt selskap måtte få mig til å tro at hun innerst kanskje ikke var så likegyldig ang. mine natlige foretagender. Det der gjorde mig jævli flau, og jeg antydet også en viss botferdighet hvad hun bare viftet unda. Fan skjære mig real jente!

Men det var altså sightseeing. Vi visste ikke egentlig hvor vi skulde gå, men hun hadde hørt tale om Ayasofia Camli (St. Sofia Moskéen), og vi spurte oss frem dit.

På veien dit var vi innom en moské eller kanskje det var en kirke, romersk-katolsk antagelig, for alle som kom og gikk, gjorde knebøining og korsets tegn foran brystet eller ansiktet og dypet fingeren i et kar med vann som vel var hellig. Hver som kom, gikk bort og tendte et stearinlys, større eller mindre eftersom hvor megen synd de skulde ha forlatelse for antagelig - . Oppe ved alteret var det en stadig monoton messesang, og rundt ringen lå på kne de som skulde ha syndsforlatelse, så vidt vi kunde forstå.

Vi stod nederst ved døren så ubemerket som mulig og pustet stille ut uten å forstyrre noen. Det var en trikketur med fare for tarmslyng over Galateabroen til søndre bydel, nokså langt, 20 min., og da vi hoppet av, tok vi naturligvis peiling på en gal moské, hvor vi ikke slapp inn for øvrig. Men det var intet å beklage, for vi fortsatte rundt og kom op i gamle bydeler med antikke rester, og det var overordentlig stemningsfullt å gå der. Der

passerte vi også et hyggelig livsgledens hus, hvor de kvinnelige underholdningskrefter hang i vinduet og vilde ha mig inn, så Silfver måtte ta fast tak i armen min for sikkerhets skyld!

III. 8 foto fra Istanbul

Tekst nr. 1: Sett mot nord. Bosphorus begynner deroppe.

Tekst nr. 2: Galateabroen over Det Gyldne Horn. Forbinner søndre og nordre bydel.

Tekst nr. 7: Her puslet vi forbi uten å slippe inn; stoppet av militære. Baksiden ut mot sjøen er gammel uberørt bydel, interessant.

Tekst nr. 8: Mot øst. Hvor Europa og Asia møtes.

Ayasofia er ikke lenger i bruk som moské, men bare som museum. Der var entré, og en guide viste oss rundt. Det var en god del av interesse å se, sultanens plass, kroningsstedet, setene for rikets fremste menn og presteskaret, en lang smal trapp op til en slags baldakin hvorfra muessinen holdt sin bønn, et sted stod et avtrykk av en hestehov i veggen (høit oppe), det hadde sin egen historie som jeg ikke husker, mosaikkprydde gulv og vegger, og ikke å forglemme ”ønskesøilen”, hvor Allah en gang skal ha satt et dypt marke med fingeren sin; her kan man da stikke fingeren inn og ønske sig et eller annet. Hva jeg ønsket kan naturligvis ikke røbes for ikke å forspilles, men ønsket vil antagelig vise sig efterkommet eller det motsatte innen de nærmeste par år, håper jeg. Kort sagt, stedet hadde alle de attributter som turister setter pris på, alle disse ting og merker som muligens har en historisk sand opprinnelse, og som overtroen og mystifismen så har dannet myter og sagn omkring. Ting som ikke kan troes uten at man tror - . Gode illustrerende eksempler på hvad religion i alle himmelstrøk kan frembringe av åndsforvakling og tankevev. Det er vel tvilsomt om Allah oppfyller ønsker for oss vantro, vel. I og med at vi syndet mot vår egen, idet ”Du skal ikke ha fremmede guder for mig” blev brutt, så ser han kanskje mer velvillig til oss, konkurranseforholdet veit du!

Bygningen selv var et vidunderlig byggverk, 60-70m. under kuppelen, minareter og spir som glinset i solen og vegger med malerier og underlige skrifttegn på. Virkelig en opplevelse,

III. Foto innenfra Ayasofia

Jeg bar mitt V.F.F.-merke på jakkeslaget, hvilket foranlediget guiden til å spørre om jeg var aviateur, dessuten ”så jeg slik ut”. Han hadde hatt mange norske ”flyvere” på visitt (for naturligvis reiste alle våre forgjengere som flyvere!), og overfor Silfver drog han opp masse visittkort og anbefalinger fra svenske grever Wachtmeistere m.m. og vilde også ha våre navn med en uttalelse til; hun kjente flere av dem. Jeg takket for det uforglemmelige inntrykk han hadde gitt oss, for omvisningen var uf.gl., og dessuten var mannens ånde heller ikke noe som man så snart glemte!

Vi rakk ikke å se Den Blå Et-eller-annet og drog opp for å ta den om eftm., men da var det stengt. Så vi blev gående og drive og blev stoppet av militær eller politi et par ganger, heller ikke artillerimuséet slapp vi inn i. Men en kanonfotograf utenfor avviste oss ikke, og her er resultatet.

III. Foto av Silfver og Löchen

Tekst: Utenf. Militærmuséet i Istanbul 29/4-41. Merket over porten skal være halvmånen og stjernen. De 2 andre kopiene er enda verre, så det er ikke til å tru!

Det sies at fotografier ikke lyver, men dette her lyver så det kjennes i hjerteroten, for så fæle ser vi da fan ikke ut, lell! Efterpå fant vi en park og satt og småpratet inntil vi blev hivd ut derfra også mot kveldingen. De holder visst øie med folkene sine i Tyrkiet og særlig med utlendinger.

Vi aktet oss på kino, og eftersom middagen på hotellet vilde tatt for lang tid stakk vi bare innom et konditori for å hive inn noen småsaker; da vi bad om noe å drikke, bragte de oss vann! Vel, det var ikke tid til å parlamentere så vi bare slukte ”middagen” og løp. Men i Tyrkiet må man visst ikke løpe, særlig må ikke utlendinger gjøre det, for de så rart efter oss. –

Stykket var noe søppel, og efterpå gikk vi på Londra Bar og svinget oss litt. Vi hadde ikke sett meget til resten av familien hele dagen, de var vel antagelig rundt og koset sig horisontalt, men eftersom vi ruslet hjem gjennom de nattomme gatene traff vi på den ene efter den annen komme ruslende ut fra dansestedene etc., ”tjänare”! Hun bodde like bort i hogget i den svenske legasjon, og spiste bare på hotellet, og det er igrunnen rart vi ikke blev satt inn da det også er forbudt å gå arm i arm. –

Det var 2 dager til ende i sagabyen Istanbul, overgangen fra vest til øst. Tyrkiet virket av det vi hittil hadde sett, på rask marsj fremover. Det er ikke så lenge siden ”yashmak’en” blev revet av kvinnene, og allerede på den korte tiden hadde kvinnene fått et europeisk preg som mange byer kunde misunne dem. Fikse, chicke saker, frisk gang og friskt blikk, alt i orden. Vi stusset litt over mennene, litt degenerert preg, noe gigoloaktig, som ikke blev mindre understreket av de mange som gikk arm i arm eller holdt hverandre i hånden, helt åpenlyst så det ikke ut til å være noe påfallende i den slags forhold - . Jeg synes bare synd i pikebarna deres da! Skolebarna var uniformerte, et sunt tiltak som nok hadde sin praktiske betydning. Den internasjonale konversasjon gikk på fransk som mange politifolk i franskpreget uniform forstod og likeså i de fleste forretninger. Der var mange grekere i byen, og stemningen så vidt vi kunde erfare pro-alliert; dette var ikke så mange dagene før Grekenland var endelig erobret av tyskerne. Soldater var det mange å se av, de gjorde delvis tjeneste som trafikkpoliti. De hadde de styggeste uniformer jeg til da hadde sett, lysegrå cementfarve og uten snitt, og noen underlig spisse luer. Det eneste som laget sveis på dem (om ordet kan brukes) var bandolærer og gamasjer. Men officerene var fjonge folk, tydelig overklasse, og hadde uniformer av en helt annen farve og snitt enn soldatenes, ialfall til bybruk; feltuniformen var noenlunde den samme. Disiplinen så ut til å være bra.

Det var Istanbul. Der kunde skrives meget, f.eks. om skopusseren og kelneren som kranglet om stolen min, men vi må jo se til å komme videre.

III. Faktura

Vi entrer Asia.

Vi skulde egentlig forlatt Istanbul allerede mandag 28. apr., men p.g.a. forsinkelsen i Varna rakk vi ikke det toget, og måtte ta neste som gikk

30. april, onsdag.

Det blev en del ekstra utlegg av våre private penger, da reisen bare var betalt under forutsetning 1 natt i Istanbul, dertil kom de utlegg man på egen hånd hadde pådratt sig, for enkeltes vedkommende ikke så lite! Men hvad angår hotell og mat vil vi jo få godtgjort det, ved (evtl.) fremkomst.

Toget skulde gå kl. 9, men på grunn av de mange formalia, blev vi purret allerede kl. 6. Efter å ha manøvrert unda de vanlige snyteriforsøk kunde vi gå ombord i ferjen som førte oss over til Scutari på asiatisk side, og det var jo noe bare det å betre en annen verdensdel! Stasjonen het Haydarpasa.

Toget fortjener en egen liten omtale, for det er det nydeligste jeg har reist med. Lekre 2-mannskupéer med smakfullt gråmønstrer trekk, egen vask og skap og i det hele gode bekvemmeligheter. Labbe og jeg delte. Silfver hadde en egen kupé i en annen vogn. Spisevognen var behagelig og hadde et utmerket kjøkken. Om togreisen er ikke meget å si, den fulgte Marmarahavet et stykke, men smatt så inn i landet. Lille-Asia er adskillig fordigere enn jeg hadde tenkt, oalfall dernede i de lavere strøk. Under den svære stigningen op til den tyrkiske høislette måtte der et ekstra lokomotiv til, og enda gikk det så smått enkelte ganger at man kunde ha spasert ved siden av.

Et stykke på reisen fulgte en viss ung dame som jeg hadde truffet om natten efter at Turan Bar stengte. Jeg (innbilske idioten) trodde det var mig hun kom efter, (hun hadde sendt mig en lapp og et foto dagen før, hvad jeg forresten først fikk senere), og holdt mig derfor innendørs til toget forlot. Hayd., for ikke å komme op i noe tull i Silfvers nærvær. Med andre ord halen mellom bena. Jeg fikk derfor et lite sjokk da hun et stykke av gårde kom spaserende ned korridoren med en av de andre gutta, og velbekomme for ham, mens jeg satt for åpen dør inne hos Silfver. Men hun var situasjonen voksen, får en innrømme, tittet inn i forbifarten og gikk videre uten å ha gitt noe kjenningsignal, og jeg pustet lettet og tekknemlig. Hun kom forresten op i bråk stakkar, idet noen av gutta fant hennes interesse for vår flokk litt mistenkelig og meldte av. Der kom en politimann på ved en stasjon og undersøkte hennes papirer og beholdt dem så hun ikke skulde stikke av før Ankara, og der blev hun arrestert, stakkar; det var en meget alvorlig ting å bli mistenkt for spionasje i Tyrkiet, og jeg håper hun kom heldig fra det. Personlig tror ikke jeg der var noe grunnlag for mistanken.

Jeg satt for det meste inne hos Silfver på turen, og der blev vekslet noen ord mellom oss; det var ikke morsomt å sitte og telle timene som var igjen, og som betydde slutten på vårt småromantiske lille eventyr; man klamrer sig til tiden for å sinke den litt og kanskje var Allah oss nådig, for vi blev 1 time forsinket til Ankara.

Den tyrkiske høislette bød på ganske vakre partier, enkelte steder bragte den tanken hen på visse partier av Dovrebanen, f.eks. ved Vålåsjø med de svære runde fjellformasjonene bakenfor i syd. Naturen var mer karrig,

selvfølgelig, og vi passerte landsbyer og bondehytter som bare var på lere eller sand. Soldater var det mange av, enkelte steder teltleire ved jernbanen, og så vidt vi kunne forstå var de vitale punkter av den godt bevoktet: de fleste stod i giv akt mens toget passerte. Naturfarven var for det meste sandgrå, derav farven på soldatenes uniformer som gikk godt inn i terrenget. At de passet på banen sin er ganske rimelig, for den er omtrent den eneste forbindelse hovedstaden Ankara har med Europa og med resten av landet, og man kan tenke sig hvad et attentat på den vil bety; den har mange sårbare punkter også, hvad vi senere skulde se, spekket som den er med broer, tunneller etc.

Til Ankara kom vi kl. 10 om kvelden, 13 timers reise, men en behagelig en. Vi kunde bare se lysene fra byen da vi trillet inn, men jernbanestasjonen virket ny, stor og flott. For øvrig er jo hele Ankara ny og flott. (?) Hun blev møtt av en leg.sekr., og så – var det ikke noe mer. Jeg stod og så efter henne da vi tok farvel, der hun trippet ut, snudde sig og vinket en gang, og det var det siste. – ”Så gikk hun ut i natten den sorte, hun var en gjest kun, og nu er hun borte”. Undres om jeg ser hende noe mer. –

Resten av reisen var bare helvetes dritt. Tomt og guffent.

1. mai 1940.

Jernbanereisen den dagen er den villeste jeg har hatt. Nedfarten ut av Taurusfjellene går gjennom pass, over avgrunner, langs styrtninger, over svimlende broer, gjennom tunneller som man av og til hadde inntrykk av hang i fjellet over avgrunnene, kort sagt en fantastisk tur langs et jernbanebygg som gjør norsk do. til barnemat. Farten var slik at man av og til holdt pusten, og merkelig nok gikk det bra. Enkelte panoramaer var meget vakre; slik som det stedet hvor banen gikk oppe i den ene siden av en U-dal, hvor jordbunnen var helt rød, rustrød, som en semsketskinns damehanske, og hvor det friske grønne gresset tegnet sig underlig av i skarp farvekontrast; jeg har aldri sett noe lignende, næsten glansbilde-aktig i farvene. Da vi kom ut av fjellene, skulde vi være kommet så langt syd at vi kunde se Middelhavet: jeg så det ikke, men noen mente de kunde.

Temperaturen kom ganske godt i været der nede. Oppe i Ankara og i fjellene om natten hadde det vært direkte kjølig, men her nede tinte vårt nordiske iskalde ganske raskt. Nu var det ikke så ille så lenge toget var i fart, men på stasjonene kjente

III. 2 fotos.

Tekst: Dette er Lille-Asia. De sneklede fjellene er over 3000 m. høie, evig sne. Floraen på høifjellsplatået er noe karrig. Bildet tilh. med landsbyen vider at en mekanisert erobrer vil støte på vanskeligheter.

vi det. Her nede i det middelhavske flatland begynte det å bli nokså flatt og tørt og avsvidd, vi fikk et godt inntrykk av at Tyrkiet var et stort land med vekslende livsforhold.

Denne dagen fikk vi et sørgelig budskap: kpt. Ebbesen hadde av konsulatet i Ankara fått en bunke ”Norsk Tidend”, og her leste vi at vår kollega John Schou, ltn. i Hærens Flygevåpen, var falt i luftkamp over England i mars måned; det gjorde oss nedtrykt og skapte mange refleksjoner.

I Ankara var 12 mann steget av for å ordne syrisk visum før de kunde fortsette reisen. Til gjengjeld fikk vi en tilgang i Adana på 2 mann, idet Ole Jakob Bach og Bjørn Rinde ganske enkelt hadde forlatt sin gruppe en uke i forveien, simpelthen bare hoppet av og slått sig til ro for å vente på vår gruppe hvor deres spesielle kamerater befant sig. Her hadde de da vegetert og levet som gjester hos befolkningen, ridd eselturer, spilt de innfødtes spill og dovnet sig som skikk og bruk er i de strøk. De joined up og vi tok dem da med, men Ebbesen bante på at de skulde være de siste til å få plass fra Baghdad av. Tiden viste noe annet, thi den gang kjente vi ikke alle til O.J. Bachs egenskaper!

III. Foto

Tekst: Adana, hvor Taurusexpressen deler sig med en linje til Baghdad og en ned til Mersin ved Middelhavet. (Se Kart 4 sider frem)

Syria

III. 3 foto (nedover langs venstre spalte i neste avsnitt, uten tekst)

Utpå eftm. trillet vi inn i Syria og støtte på franske officerer i flate kepier med snirkler oppi og høirøde uniformsjakker, og folkelige typer av like malerisk men ikke fullt så veldordnet utseende, og her er noen av dem.

Gruppen med operetterøvere i midten blev føjet med en flaske russisk konjakk, og nederst gjør O.J.B. tryllekunster for et blandet ucivilisert, civilt og militært publikum. Gad vite om det ikke er bror av Jean-Hansen vi treffer nederst til høire. Ellers kan sees Jakobsen, Lundevall, Thue, Frøystad, Thingulstad, Rinde, Moestue, Sættem. Resten heter Mohamed Ben Hassan allesammen.

2. mai. Jo lenger øst vi kom, desto mer ørkenaktig blev landet. Toget gikk gjennom flatland som dirret i hetedisen, og hvor vi av og til kunde se en beduinerteltleir med teltskjørtene løftet op for lufting, teltene var svarte merkelig nok, og med hester, sauer, eller kameler gressende rundt der hvor gress fantes, vidunderlige hester forresten. Disse beduinene satt som statuer i salen sin og gad fan ikke vinke engang som svar på våre vink. Dette var første gang vi så kameler; de løftet hodet og så usigelig hovent efter oss der vi braste forbi, så hovent at vi bare måtte flire. Ellers var det mest sandsletter med de svære sneklede fjellene i nord i bakgrunnen. Et og annet sted et militærfort med trikoloren vaiende over, omgitt av noen trær og blomster. Stasjonsbygningene lignet også mest fort, og hadde ofte mur- eller stenbrakker hvor jernbanearbeiderne bodde med sine familier. En ung araberkone, hun kunde vel være 16-17 år topp, med en unge på armen er noe av det nydeligste jeg har sett, øine som svarte arabernatten med stjerner i; hun var litt engstelig over vår oppmerksomhet og gjemte sig litt, men vår åpenbare beundring gjorde henne visst godt allikevel; men jeg tror ikke mannen hennes var fullt så begeistret, skjønt han var bare stolthet og smil, for han holdt sig i nærheten

III. Foto

Tekst: Franske tropper i Syria.

III. Kart over Syria

Tekst: Her kan en bedre se Istanbul-Baghdad-banens løp øverst. Efter å ha vært en tur innom i Syria går den tilbake til Tyrkiet igjen, og går så inn i Syria for annen gang før den kommer til Irak. Mellem disse to stedene danner banen grenselinjen mellem Tyrkiet og Syria. (Kfr. kart neste opslag)

Irak

hele tiden. Men skitne var de, det kunde både ses og luktes. – Hvad som ikke var helt behagelig var at vasketankene våre løp tomme, klosetvannet også, så vi hadde en dags anledning til å gjøre den gamle refleksjon at vi vet ikke hvad et gode er før det er borte; i varmen og støvet fra de åpne vinduene følt det forbannet ubehagelig. Drikke hadde vi ikke kunnet gjøre allikevel. Hvad vi heller ikke likte å være vidne til var den orientalske behandlingen av dyr. Bikkjene f.eks. snek seg kuet omkring som sky hyener, og på flere stasjoner kunde vi se hunder hvis ene forben var blitt kappet av jernbanehjulene, men skyte dem? Ikke tale om. De fikk hinke omkring som best de kunde, og vi blev møtt med forbauselse da vi forsøkte å gjøre bandittene forståelig at de skulde skyte de stakkars bestene; at vi gad bry oss med det! En hund er det forakteligste som fins i orienten, de gad ikke tenke over det i det hele tatt.

Ved middagstider gjorde vi oss ferdige med Syria og trillet intetanende inn i Irak (Mesopotamien), og utpå ettermiddagen kom vi til Mosul. Mesopotamien har tidligere vært under tyrkisk overherredømme, men blev efter Verdenskrig I løst og kom under engelsk mandat med navnet Irak, og har visst bare i de senere år vært selvstyrt under en kong Feisal, barnekonge med formynder. (All reservasjon ang. korrektheten av disse fakta.) Mosul er som bekjent rike oljedistrikter; gamle Ninive ligger ikke så langt derifra, gjemt bakom palmene som kan ses fra toget. Her fikk vi da endelig vann igjen, gudskjelov.

Vi var forbauset over å se hvor mange soldater og politimenn der fantes, men tenkte som så at de passer vel godt på olja si. Mer forbauset blev vi da vi blev hindret i å stige ut, og en innfødt officer og en civilmann kom på og forlangte å gå gjennom vår bagasje. De begynte hos mig som hadde kupé i enden av vognen og jeg viste nu frem det jeg hadde, litt forbauset da vi jo tidligere på dagen hadde passert grensestasjonen. Min diplomatpost adressert til Canada interesserte dem særlig, og de tisket endel sammen om den. Så kom Ebbesen og spurte hvad som gikk for sig her, hvem som hadde gitt ordre o.s.v., og mente at de hadde ingen rett til å gjøre dette; han blev hetere i toppen og sintere etter hvert og forlangte at de skulde stanse undersøkelsene, og endte

III. Kart

Tekt: Det omtrentlige løp av Taurusexpr. fra Istanbul til Baghdad. Grensene er noe vilkårlig avlagt. (Kfr. også kart forr. opslag)

med å si at han vilde klage til de engelske myndigheter i Baghdad. Hvortil det blev svart at det hersket krig mellem England og Irak! Spør om det var bombe - . Jeg har aldri sett en mann bli så overrasket og så fort taus. Men det var jo også en nyhet som for oss virket litt sjokkerende. Dermed kunde vi også forstå det store opbud av

uniformer og soldatene som kom i biler for å innlastes i tog. Der hadde vi altså akkurat droppet innenfor grensene den dagen (eller dagen etter at) krigen brøt ut med det land vi var på vei til å slutte oss til, altså var vi Iraks fiender. Ikke kunde vi komme tilbake heller, så det var bare å fortsette til Baghdad og se hva som kunde gjøres. Men det var unektelig en pinlig opdagelse. Snakke om uflaks!

Efter at undersøkelserne var tilendebragt, og de hadde funnet ut at vi ikke var engelskmenn, fikk vi gå ut av toget og røre oss litt, og så dra videre efter et par timers forsinkelse som dette hadde forårsaket. Men det rare var at ikke alle innfødte lot til å vite at der hersket krig, der var motsigende meninger om det. I hvert fall, noe fanskap var det, og vi gikk tilkøis ikke fullt så blåøiet m.h.t. morgendagen og Baghdad.

Baghdad. Hva nu?

3. mai: Turen dit ned neste formiddag ga oss en anelse om at her nok kunde bli overraskelser. Stasjonene nedover var befestet med luftvernmitraljøser på taket og mil. vakhold mens toget stod der. Soldatene virket fan ikke vannlige, akkurat. Tilbud om fyr til en soldats cigarett blev avvist med et hånlig blick. For øvrig var de overraskende kjekke folk; helt engelsk utstyrt, khaki unifom med korte bukser og puttees, solhjelm med slør i nakken, engelske geværer og annen utrustning; unge, brune, friske karer. Da vi rullet inn på j.b.st. i Baghdad, freste en Gloster over hodet på oss; vi trodde først den var engelsk inntil vi fikk øie på Iraks merke, en trekant. Noen sa de så et eng. bombefly også, men det var vel bare tankespinn.

Og så var vi i Baghdad. På stasjonen blev vi straks pårent av en hærs-kare hotellfolk som vilde ha oss til sitt hotell, enkelte viste frem anbef. skrivelser fra tidl. grupper av nordmenn. Det endte med at Hotell Maude gikk av med hele kaka, og i drosjer blev vi fraktet innover i byen. Jeg var heldig igjen og fikk snappet mig et enkeltværelse; det var bra, bad og dass til og med vifte i tekt, hvilken viste sig å skulle gjøre god nytte i varmen som steg efter hvert. Vifter var det forresten overalt.

Hotel Maude var byens best renommerte hotell; der var riktignok like gode og mange mer moderne utstyrte hoteller der, det nye Semiramis f.eks. som bare var skilt fra vårt ver et gjerde av stråmatter, men Maude hadde god klang. Og dog var ikke eieren mer glad i navnet enn at han gjorde begynnelsen til å forandre det; det blev strøket ut over inngangen ut mot gaten, og der skulde komme "Hotell Francis Asmar", eierens navn, isteden. Han var vel redd for at mengden selv skulde ta sig til det under den bølge av anti-britiske stemning som gikk over byen og landet. Jeg så forresten ikke at det nye navn kom op i den tiden vi var der, 3 ½ uke, han tenkte vel at det hele vilde gli over i det gamle igjen, slik som kelneren sa da vi lånte endel Post o.a. illustrerte tidsskrifter fra et værelse, at "they belong to an english officer, and he will soon be back again" - .

Servicen var god får en si, og maten ikke så verst, men renholdet på værelsene var orientalsk overfladisk. Der blev ikke tørret støv eller vasket gulv på mitt værelse, før jeg bad om det. Ebbesen fikk pruttet prisen ned ganske betraktelig, fra ca. 900 fils til 450 fils pr. døgn, full kost. Irakske penger heter 1 Dinar = 1000 Fils, og kursen var ca. 1\$ = 240 fils, altså 1 Dinar = 4\$. Vår pensjonspris blev således ca. 7.- norske kroner, og det kan man ikke si noe på. Det var utelukkende fordi vi var så mange, 27 nordmenn og 3 belgiere, at vi fikk denne pris, andre enkeltpersoner måtte op i henimot Dinaren pr. døgn. At vi tross dette fikk god service skyldes at 10% av dette var drikks til betjeningen som de fikk sig direkte utbetalt, og det hadde de aldri fått før. De stakkars fattige djevlene hadde fått sin drikks gjennom hotellets kontor som på østerlandsk vis snøt dem det de kunde. Så vi blev svært populære på det. De kom og takket personlig og løp livskvetten av sig for å opfylle våre ønsker. Man dette var å foregripe begivenhetenes rekkefølge.

Det Baghdadske politi stiftet vi temmelig kvikt bekjentskap med. Som vi nettop hadde installert oss på rummene og stod utenfor og så på folkelivet, som på sin side også stod stille og betraktet oss, troppet der op en skare politifolk med geværer og ledsaget av noen unge spirrevipper i en slags uniform som vi senere lærte var skoleungdom

III. 2 fakturaer fra Maude Hotel

Eller studenter som i anledning krigen hadde fått en slags ordenspolitimyndighet. De forlangte å få våre pass, trodde åpenbart vi var engelskmenn, og det trodde visst mengden også; vi ga dem passene litt nølende for en kan aldri vite hva en kan komme ut for uten dem, og de drog av gårde med dem efter å ha gitt oss det råd ikke å gå ut. Det var forøvrig ganske unødvendig, for her kunde man se med et halvt øie at eventualitetene lå og ventet på en. Senere fikk vi passene tilbake, men der kom også en politisoldat som stilte sig ved utgangen og hindret noen av oss i å gå ut, smilende og blid, men ubønnhørlig. Forøvrig hadde vi en politistasjon på andre siden av oss, så veien var ikke lang for dem.

Politiet var også engelsk utstyrt får en si; korte khaki bukser og jakke med irakske betegnelser og nummer i nikkeltegn festet på brystet og ytterst på skulderklaffene; lue omtrent som tyskernes klædeslue, i khaki med politiskilt. Bevebning som en soldat, og befalets distinksjoner også etter engelsk mønster. Det ridende politi som det var ganske meget av, hadde dessuten flate engelske stålhjelmer. De red alltid flere sammen, patruljer på 3-6 mann i rekke langs en side av gaten eller begge sider, av og til like godt inne på fortauet som utenfor, de var visst på sitt opphøiede sæde høit hevet over loven også.

Men deres åndelige nivå var ikke rart. I høi grad iraksk, dog herom mere siden.

Hvad var nu situasjonen for oss? Den må klarlegges før vi kan gå videre, og en liten politisk oversikt er nødvendig. – Engelskmennene har store oljeinteresser i Irak, en titt på kartet nederst viser det. Fra Mosul går 2 oljeledninger gjennom fransk Syria til lastehavnen ved Middelhavet. Oljen har ført med sig at de også hadde andre interesser i landet, og til beskyttelse av dette hadde de vel noe militær antagelig, ialfall hadde Royal Air Force noen saker på Baghdad

III. Kart

Tekst: Nokså skjematisk kart, men det viser tydelig Iraksk beliggenhet. Grensene er dog ikke helt korrekte.

III. Artikkel fra Life 12.05.41

Tekst: Dette var skrevet mens vi lå i Baghdad.

III. Foto av slottet

Tekst: Det kongelige slott; på veien øverst til venstre var det Kong Ghazi blev drept ved bilulykke for noen år siden. Slottet ligger i utkanten av Baghdad. Eget svømmebasseng og friluftskino i haven.

III. Foto av Baghdad Aerodrome

Tekst: Baghdad Aerodrome hvor vi altså ikke kom, da flyveruten blev innstilt dagen før vi kom til Baghdad.

Aerodrome og dessuten en flyveplass utenfor Basrak og i Habania vest for Baghdad. Fra disse gikk det flyverute til Bombay eller Karachi (India), som naturligvis var innstilt da vi kom til Baghdad. Engelskmennene hadde en del å si i Irak, litt for meget etter tysk smak, for de satte igang propaganda for iraksk ”frigjørelse” fra engelsk innflytelse. Der hadde allerede vært et forsøk i april mens vi var i St.holm uten noe særlig hell, regenten som er anglo-loyal holdt akene da. Men nu hadde det altså lyktes de tyskvennlige britiskfiendtlige å gjøre et kupp og tilrive sig makten, jaget regenten og dannet et råd av 4 ”sterke” ministre, og med løfte om tysk støtte begynte krigen mot England. Tyskerne var da ennu ikke kommet til Syria, men opererte fra Grekenland.

Alle hvite ved oljeanleggene i Mosul, som ikke hadde klart å komme sig i sikkerhet, barn, kvinner og alt var blitt massakrert av araberhorder som benyttet anledningen de første forvirringens dager. Det skal dog innrømmes at araberhordene høist sannsynlig var utenfor oprørsregjeringens kontroll. I Baghdad hadde alle engelske institusjoner lukket og folk i hui og hast reddet sig inn i Den Amerikanske Legasjon, hvilket reddet deres liv fra pøbelen. Am. Legasjon var overordentlig sterkt bevoktet utenfra, men de regulære tropper turde ikke røre den. Vi fikk ikke komme i forbindelse med den. For oss som altså var engelskmennenes allierte på vei til å slutte oss til deres krigsmakt, var situasjonen overordentlig pinlig. Hvor meget skjønnte irakerne av det, og brød de sig om å gjøre noe med oss i det hele tatt?

Dette var de fakta vi hørte og de spørsmål vi stilte oss selv, da vi om kvelden satt ute i haven i fengslet vårt ved bredden av Tigris og tygget drøv. Og hvad kunde vi selv gjøre? Reisen videre den til Basrah var stengt, fordi fronten lå mellom Bagh. og Basr. som engl. holdt. Tilbake til Syria kunde vi ikke komme uten returvisum, og for å komme til Iran, som også var en løsning, måtte vi ha transittvisum, som ikke var så lett å opnå hørte vi, og som ialle fall vilde ta noen tid. Og hvad vilde hende i mellemtiden?

Vel, situasjonen var ikke lys; det vi hadde spøkt med som rå uflaks, nemlig at vi skulde bli ”sticking” et eller annet sted, var blitt svart virkelighet. – Hvad som ikke skulde gjøre uroen mindre var at der plutselig dukket op i den mørklagte haven nok en avdeling skolegutt-ploiti for kontroll av passene; det lot ikke til at de stod under noen felles ledelse akkurat.

Dessuten hadde vi følelsen

III. Foto

Tekst: Og her er Tigris selv, en gulgrun strøm hvori alle byens kloakker tømmes, og hvor den opvoksende slekt, og de eldre med, bader og gulper i sig av hjertens lyst. Den runde farkosten heter "guffa" og er flettet av palme fibrer. Pilen er i strømretningen.

av å være i disse ubehagelige begivenheters brennpunkt, idet der foregikk kamper 10-15 km. syd for oss, rettet mot hovedstaden. Det var feil, men det visste vi ikke da; vi fikk i det hele tatt god anledning til å konstatere at det fra Norge velkjente ryktetull florerte i enda større utstrekning.

Jeg fikk jo høre litt da, på gr. av mitt vennskap med Dittan på Iraks konsulat i St.holm, for det var naturligvis hun som hadde arrangert det hele!

Det brevet jeg hadde skrevet på toget til Silfver måtte jeg omskrive til et av verdenssprøgene og valgte tysk, pussig nok, men det var for at det skulde virke litt heldigere på den nye censur. Jeg har aldri fått vite om det er kommet frem. Jo, det kom frem!

Det var med blandede følelser vi gikk tilsengs den kvelden, dog ikke uten gnist av håp, som det heter. Heldig at vi har evner til å kunne lage oss håp, selv der hvor det skulde synes nytteløst.

4. mai, søndag:

Jeg lå og drømte fra krigen hjemme, et stykke bok linjene så at man fjernt borte kunde høre veksling av geværskudd og av og til en serie av et automatvåben: en fjern motordur kunde skulles ut, og skytingen kom nærmere. Efterhånden blev jeg våken nok til å huske hvor jeg var, og den tanke strøk mig at engelskmennene raskt kjempet sig frem mot byen. Skytingen blev tydeligere og tydeligere, halvt i ørska tenkte jeg at det er vel ute i forstedene; rop og skrik i gatene og skyting nære ved gav fornemmelsen av gatekamp omkring, og jeg besluttet mig til å stå op. Da, plutselig: Drrrrr drrrrr, brak et mitraljøsveiv like utenfor mitt vindu, og jeg spratt op. En kik ut på gangen viste en del søvnige og nervøse ansikter bortover i dørene, de forstod like lite som jeg. Nu skjelnet motordur sig tydelig ut i ildopholdene, og vi skjønnte det var flyangrep. Det var ennu helt mørkt, og en av gjestene som tendte lys på værelset, slukket det i en viss fart igjen efter et samstemmig brøl fra alle andre. Jeg lot døren stå åpen og gikk til vinduet for å få et overblikk om mulig, men det var bare mørkt. Vinduet lå ikke til gaten heller, jeg hadde et hus like innpå vis à vis. Plutselig glimtet det i mørket, og en serie brak et ivei; det hørtes som om det var like i øret på mig og jeg huket mig ned instinktivt, en mitr. stod på taket av huset like ved 10 m fra. Fra tid til annen sendte den et brøl ut, og det dirret i glassene på vaskehylle. Fremdeles kunde vi ikke se noe fly, men duren kom og gikk, og vi skjønnte av den at de var så høit at det bare var latterlig å bruke mitraljøsene. En gang forekom det mig at jeg hørte det karakteristiske dunk-dunk fra en automatkanon, men jeg er ikke sikker. Kanskje det bare var at situasjonen ventet det, som gjorde at jeg hørte det.

Efterhånden kunde man begynne å skimte omgivelsene, dette var i 4 – ½ 5-tiden om morgenen, og så – kom det første tunge drønn av bomber. Av retningen å dømme hørtes det ut som det kom fra flyveplassen, og det stemte senere. Det gjentok sig et par ganger, mens folk utenfor ropte i munnen på hverandre og løp frem og tilbake, virvar. Jeg gikk ut på altanen mot haven og elven hvorfra man kunde se i retningen, og der stod allerede noen av våre. Tung, svart røk stod op, og over det hele kretset en enslig engelsk bomber uforstyrret. Jeg så ingen andre fly, og efter noen observasjonsrunder forsvant også dette. Vi blev stående en stund og prate, men så gikk jeg og la mig igjen.

Senere på morgenen kom flyet igjen, eller kanskje det var et annet, det tåpelige mitraljøsveiv tok til igjen, og jeg måtte op nok en gang. Det endte med at jeg kledte på mig for godt i 8-tiden. – En gang skrek folk av glede og klappet i hendene, der gikk visst på en luftkamp, saes det, og ryktet lød at en bomber skulde være nedskutt eller nødlandet. Foruten bomber hadde flyet også kastet sedler som trøstet folk med at det ikke var den civile by eller civile mennesker det gjaldt, og senere efter som sakene utviklet sig, hørte vi at det var forbunnet med dødsstraff å ta op eller lese disse sedlene. Det var Baghdads første bombeangrep.

III. Avisfoto av Baghdad

Tekst: Jeg kan ikke huske disse strøk, men vi var da heller ikke meget ute i byen. Vi bodde lenger nede ved Tigris, se pilen.

Irak var i full gang med å mobilisere, hvad vi kunde se forskjellige tegn på. Mange uniformer ute, militærbiler kamuflerte med ørkensøle eller med busker. Ofte drog lastebiler fulle av hojende cicile unge og eldre menn til og fulle av soldater fra mob.plassene, mens mengden stod på begge sider av gaten og klappet i hendene. Håndklapp var den vanlige hyldest, selv om det så var til deres egne fly eller angivelig tyske fly i luften, og pussig nok ved

enkelte anledninger også til oss, hvorom senere. Byen befant sig i det hele tatt i en nasjonal begeistringsrus, som kunde gi sig farlige utslag, uberegnelig som disse gemytter er, og vi fikk pent holde oss inne, foreløpig.

Det var ikke greit for Ebbesen og belgiseren cr. Dicker som skulde forsøke å rede op i denne floka for oss. Fredag er muhammedansk helligdag, lørdag er jødernes sabbat, søndag er kristen søndag, og jaggu tror jeg ikke noen har mandag til noe hellighet også. Følgen var at man kunde aldri vite om man traff en mann hos myndighetene eller ikke, eller om det i det hele tatt var åpent. Det vil bli for innviklet å skildre alle de ganger de var hos den og den myndighet, legasjon eller konsul, alle de ganger avtaler ikke blev overholdt om måte, alle de tusen vanskeligheter og innvendinger og betingelser som måtte klareres for å kunne få til en ting, og som følge herav alle de skuffelser vi hadde hver gang vi så oppfyllelsen av et håp bli skjøvet ut i fremtiden. Det de arbeidet med var 1: transittvisum gj. Iran, 2: returvisum til Syria, eller 3: returtransitt gj. Syria tilb. til Tyrkia. Vi kunde jo aldri vite når de tyske fly vilde landsette tropper i byen, eller om irakerne plutselig vilde finne på å sette oss fast. Derfor hastet det med å komme vekk, her var intet blivende sted.

Jeg skrev noen kort den dagen, til Stina, Liv, Dittan og hjem adressert til mig selv, og dessuten kort til Silfver. Disse blev skrevet på eng. eller tysk, og jeg vet at det til Silfver kom frem. Jeg antydet der den situasjonen vi var i, så kunde de selv slutte sig til resten om de aldri hørte noe mer!

Humøret lettet litt om eftm.; humøret var forresten alltid i topp, pris og takk for det velsignede humøret i de norske guttene, men utsiktene lysnet litt da vi fra "sikker kilde" fikk vite at engelskmennene var på rask marsj mot byen, og at hele krigen vilde være avblåst innen 2-3 dager!

5. mai.

Vi fikk lov å gå ute litt, og et par av oss tok en tur i byen. Vi slentret langsomt langs gaten som gikk forbi hotellet, hovedgate visstnok, "Al Rashid Street" eller: "Sharia ar-Rashid", men var ikke kommet langt før en politimann stoppet oss og bad om å få se våre pass; det måtte han jo få, og han snudde og vendte på det og bladet uten å forstå noe særlig av det åpenbart, inntil en av de lærde unge 14-16 års byens herskere kom til og tydet skriftegnene. Da de var overbevist om at vi ikke var "inglesi", fikk vi gå videre. Noenlunde det samme gjentok sig 2 ganger til, enten lot politiet som de forstod sig på sakene og lot oss gå, eller også fikk de assistanse av studentene. Den 3. gang blev vi forresten vennlig, men bestemt betydde at det beste vi kunde gjøre var å gå tilbake igjen, og så blev vi ledsaget tilbake. Se det var vår første utflukt i Baghdad. Det tok ikke lang tid å opdage at politiet for størstepartens vedkommende ikke kunde lese, ikke engang arabiske bokstaver som deres skriftsprog benyttet. Det lot ikke til å være så ille farlig å gå på gaten heller når man bare tok det med knusende ro som om det var den selvfølgeligste ting av verden, og lot folk bli ferdig med å glo mens vi slentret forbi. Gikk vi fort, måtte de se mer, og da hadde vi snart en hale efter oss, og grunnen til oppløp var lagt. Dette var ting som vi etterhånden lærte oss til. For folket glodde; de så ut som de ikke kunde tro at der gikk hvite menn fri på gatene, og nokså lik engelskmenn. Enkelte skumlet, og deres ansikter sa tydelig at vi kunde dra til helvete, de fleste var nysgjerrige, og noen få som var intelligente nok til å forstå at det (åpenbart) ikke var noe muffens med oss, var vennlige. Vi så aldri på dem, de var luft, og slik må det være dernede, men det der merket vi allikevel. Røre oss eller si noe turde de aldri, alene - .

III. Foto av KL

Tekst: Dette fikk S. Ego 5/5-41. I Maude's have. Semiramir i bakgrunnen.

For at vi friere og med en viss ifficiell garanti kunde bevege oss ute, skulde vi få et spesielt legitimasjonskort, og vi blev da fotografert for dette øiemed; resultatet for mitt vedkommende står øverst på siden her. Jeg hadde dog passfoto fra Stockholm ennu og brukte det. De irakske myndigheter var oss en stadig gåte; greide de virkelig ikke å forstå hvad slags folk vi var selv efter alle våre åpenmunnede forgjengeres transitt, eller gjennomskuet de det hele og lukket øinene? Var de dumme, eller bløffet de? Vi undret oss mange ganger og lo litt. Ebbesen hadde overfor politiet forklart at vi var emigrert fra Norge på vei til Amerika for å studere eller søke arbeide, og dette gikk loddrett i dem (tilsynelatende) til tross for at de måtte kjenne det fåregående års begivenheter hjemme.

Imidlertid, til foreløpig bruk fikk vi våre legitimasjonskort, og her står mitt:

III. Leg.kort

Tekst: Nedestående sedelighetsforbryter blev fotografert i Stockholm i apr. -41. Hvem skulde ha trodd han skulde figurere i Baghdadpolitiets annaler også? På papiret står at enhver politistasjon hvortil nordmannen Löchen blir innbragt skal løslate ham straks o.s.v. Dette er visst mitt navn. På frimerket: Prinsregenten Abdul Illah.

6. mai. Vel, med vårt "sikkerhetspass" i lommen drog vi da ut på shopping et par av oss, og vasset gjennom heten bort til Hasso Bros., som vel er det største og "vestligste" altnuligfirmaet dernede. Alene på veien dit, som tar 3 min., blev vi stoppet og passvisitert 2 ganger av analfabetiske gående eller ridende politi eller middelskolegutter, hanekry av sin nye posisjon.

Å komme inn i den forretningen var en behagelig overraskelse, p.g.a. luftavkjølingen for det første, men hadde man vært der en stund, svettet man kul forbanna, det var overtemperatur allikevel, og dernæst for det europeiske og velordnete og velassorterte inntrykk, et Steen og Strøm i mindre format. Hva skal et slikt firma gjøre om firbindelsen med England brytes i lengre tid? Pakke restene sammen. En fikk et tydelig inntrykk av, her og andre steder, hvor alt i dette landet er basert på engelsk kapital og innflydelse; alle innførte varer, og det var næsten bare det, var av engelsk eller indisk eller amerikansk opprinnelse, og eftersom importen allerede var stanset noen dager var det smått med enkelte ting. Jeg kan ikke huske jeg så en eneste ting av tysk eller pro-tysk opprinnelse, og naturligvis, vil man si, fordi krigen hadde hindret denslags import, men ikke handelssamkvem alene, men alt som hadde noen tilknytning til utland, var engelskrettet, sprog, skikker, klædrakt. Og dette landet vil løsrive sig fra det? Om overhodet mulig vilde det i beste fall snu op ned på alt og virke revolusjonerende. Til det bedre for dem? Nepe!

Selv her i dette vest-orienterte hus blev vi møtt med undren og mistro; det rettet sig litt efter at den hentede konstabel hadde undersøkt våre pass (det blev 3. gang), vi skulde ha noen skjorter og andre småting, og det hadde ikke tatt lang tid om vi ikke var blitt overrasket av et bombeangrep. Dermed ruller de svære jernlemmer ned for dørene (vinduer var der ikke, baghdadsk byggeskikk a.h.t. varmen), og så måtte vi stå der og høre på den fjerne rulling og dirringen i jorden, uten å være ganske sikker på hvad folk der inne og utenfor kunde finne på om de blev ophisset - . De og vi var rolige, eftersom vi skjønnte at det ikke gjaldt civilstrøkene i byen; vi så ikke tegn til ophisselse hos dem, det så nærmest ut som nysgjerrighet over det første-oplevede.

Vi hadde fått hotellet til å skaffe oss en radio, og hver aften fremover satt vi i den mørklagte salongen bare i lyset fra apparatet, og lyttet til norsk utsending fra London. Det måtte gjøres med en viss forsiktighet forat publikken ikke skulde forstå at det var de allierte vi lyttet til. Denne aften var det bombeangrep igjen og vi følte oss ikke så helt sikre i hotellet vårt efter at vi hadde opdaget at tvers over gaten lå telegrafstasjonen, eller kanskje det var radiostasjonen hvorfra det nye Irak dagen og aftenen igjennem sendte ut sin hesblesende antibritiske propaganda ved en mann som var slående tysk i anlegget av stemmen og talemåten; jaja, som herren så og hans svende.

Der var tyskvennlige blandt gjestene, så vi måtte alltid være forsiktige. Særlig var det en fyr, doktor eller hvad han nu var, som vi syntes var særlig utitalende (ikke bare fordi han var pro-tysk), en pralende og hovent utseende forekomst som hadde store dager nu da den irakske armé var iferd med å hive engelskmennene på porten. Han bragte mig til bristepunktet en aften da vi snakket om krigen ved å klappe mig på kneet og si: "You are one of the victims of the British", hvortil man utadtil bare kan nikke og være enig i det felles "engelskhat", ikke så meget fordert han sa om engelskmennene, men fordi en farvet nisse kan tillate sig en nedlatenhet overfor oss, hvite menn! Jeg har forresten en mistanke om at han var anbragt på hotellet som observatør for å passe på oss, og at han bare bløffet. For det kan da ikke være mulig at en mann av akademisk nivå (om enn iraksk sådant) kan sluke rått det vi foregav? I så fall bekreftet det bare den almene irakske uvidenhed - .

At ikke alle irakere svevet i det samme halvville hjernemørke viser dog følgende lille episode som Ole Jakob B. og Labbe var ute for noen dager senere. De stod i en forretning og tok ut varer da en dresskledd iraker kommer bort til O.J., og der utspant sig omtrent følgende samtale på engelsk:

"Nordmenn, hvad?"

"Jo, vi er da det"

"Lang vei å reise"

"Ja, langt til Amerika"

"Amerika? Dere skal ikke til A. Dere skal til Norge i Skottland"

O.J. som var litt forvirret over denne blanding av treff og bom og ikke riktig visste hvor han hadde mannen henne, forklarte at:

"Vi er nordmenn som har fått utreisetilatelse fra Norge for å reise til Amerika og studere eller skaffe oss arbeide. Dårlig med arbeide i Norge nu, og vanskelige forhold for studenter også"

Labbe som var blitt oppmerksom på dialogen kommer bort og spør på sitt noe tyskblendede engelsk (får en si), litt røff:

"Where are ypu?"

"I? I am here" og ler litt av det noe pussige spørsmål som han antagelig godt skjønnte meningen med.

"Well, I mean, where æ - æ - æ" Labbe leter efter det rette

”Who are you?” hjelper O.J., mens Labbe litt flat ruller gjeipen inn og tar op sin avbrutte handel.

”Jeg er officer, navn så og så”

”Javel, hvad mener De?”

”Ånei”, sa vesenet fullstendig ovenpå, ”jeg vet bedre beskjed. Dere kommer fra Norge som ligger i Skandinavia med østgrense mot Sverige og vender mot vest til Atlanterhavet. Folkemengde 3 mill. o.s.v.”

Og efter denne åpenbarelse av geografisk viden kommer det: ”Dere lurer ikke mig. Norge blev okkupert av Tyskland ifjor vår og gir nok ikke utreisestillatelse til Statene, nei. Dere er flyktet og er på vei til å slutte Dere til de allierte styrker i Canada. Flyvere, hvad?”

O.J. som var adskillig paff kunde bare gjenta at det måtte være en misforståelse for det faktiske forhold er sånn og sånn, men mannen bare smilte og rystet på hodet og slentret bort, efterlatende to nokså betenkte nordmenn.

Og det var en pessimistisk Bach som kom tilbake til hotellet og fortalte oss historien, hvilket ikke akkurat skulde øke vår trygghetsfølelse. Efter dette ventet vi hver dag å se politiet troppe op og putte oss inn i en bakerovn av et fengsel uten vann eller andre bekvemmeligheter, eller kanskje endog stille oss op mot en mur og så piff-paff som om vi var spioner?

Uff nei, hyggelig var det ikke.

7. mai:

Da var tjenerne på hotellet adskillig hyggeligere. De var korrekte og tjenestivrige fra første stund av, men efter hvad vi senere forstod var det nok nærmest en litt nervøs forholdsregel fordi de til en begynnelse tok så helt

III. Brevholde Maude Hotel

Tekst: Vanskelig å få noe inntrykk av bygningen som delvis er skjult av palmer o.a. trær. Billedet er tatt ute fra Tigris, og vi ser havebryggen med stolene på. Hovedgaten går på andre siden av huset. Fra altanen tilhøre kunde vi se bombingene etc. Mitt vindu vendte ut mot venstre. På taket der stod en mitr.post.

feil av oss; de trodde vi var tyskere i en eller aneen slags krigsmisjon, og at vårt foregivende av å være nordmenn bare var kamouflasje, likeså våre falske norske pass. Efterhånden kom de til et annet resultat og blev svært lure og innforståtte. De sa aldri noe direkte, men vi forstod snart at de flestes sympati var på de alliertes side; de kjente engelskmennene som gjester, og fra deres beste side antagelig og innså at noe annet overherredømme eller endog hel frihet vilde være til skade for dem.

Men en av dem droppet det plutselig ut av under en samtale:

”Hyggelig å se så mange kjekke flyvere på en gang”

”Hvad, hvordan?” var den forbausede gjests spørsmål.

”Oh, yes, vi skjønner da litt vi her; men De kan stole på oss”.

De fleste av dem innså det håpløse i Iraks krig mot England og håpet bare at den snart vilde være over. Det nye regime, ledet av Rashid Ali, hadde ikke deres sympati, men ingen turde snakke høit av frykt for angivere.

Vi var en tur ute på shopping igjen, Schultz og jeg og blev overrasket av et bombetokt igjen. Gatene blev ryddet, og vi tok tilflukt i dørhvelvingen i et murhus, også stod vi der og betraktet det baghdadske gatebilde under bombing. Der var ingen panikk, nærmest spent nysgjerrighet. Oss gav de ingen akt på heldigvis. Politiet hadde sittet av og drog hestene inn under dekning; de var fullkommen rolige under mitr.ilden fra takene omkring, og selv da en enkelt soldat fyrte av riflen sin op i luften så nære at det sang i hodet på oss, rørte de sig ikke. Vi skulde hjem til lunch og fikk lov å passere langs husveggene skjønt andre måtte holde sig i ro. Vi blev ikke passvisitert en eneste gang, pussig nok, forresten begynte visst politiet i gata å kjenne oss.

For oss som kom nordfra uten overgang var varmen fævli. Vi hadde vondt for å bevege oss ute mellom kl. 11-16. Luften stod stille og dirret eller slo mot oss i hete pust fra murer og gate, støvet, uren luft, så det nesten sved i ansiktet. Bris hjalp ikke, for luften ute fra ørkenen omkring var like varm. De beste timene på dagen var om morgenen mellom kl. 5,6-8, men da var jeg aldri oppe. Viften på rummet gikk for fullt hele natten, allikevel var det vanskelig å sove, og vi svettet og flyttet oss på lakenet og puten, men det var bare enda varmere. Følgen var at man var næsten ikke ute, men satt på sitt rum eller i salongen. Om kvelden søkte vi ut i haven for å få litt trekk fra elven, men selv der svettet vi ved å sitte stille. Dette var altså i mai.

”Dette er ikke varmt” sa irakerne, ”vent til juli, da gir vi selv op”!

Vi lærte snart å lytte med skepsis til tyktene, thi se, satt vi ikke her tiltross for at vi skulde vært undsatt av engl. nu? Nu så vi frem til lørdag d. 10. mai som den dag vi tidligst kunde komme herfra. Jeg trodde ikke noe større på det.

8. mai: Dagen skulde bringe mig en pussig opplevelse som kunde løpet uheldigere av. Der var noe flyvirkosomhet om formiddagen, og da den var over, besluttet vi "suqs" å ta en tur i de berømmelige basarene 5-6 av oss. Fikk med oss en av tjenerne til guide og trillet av i 2 hestetriller. Disse drosjene var det så mange av at de preget gatebilledet til stadighet. Åpne 4-hjulte vogner m. plass til 2-3 personer, trukket av 2 hester. Hestene der nede var små, ridehestene også; men om de er gode som ridedyr, så er de desto dårligere som trekkdyr. De luntet av gårde i et trav som ikke var hurtigere enn at en mann raskt kunde gå ved siden med noen småsprang iblandt. De blev alltid drevet i trav, og det var det som ødela farten, og pisen var i stadig aktivitet og snertet dem over bakparten. Om de en sjelden gang fikk gå, var det fordi vognene var tomme. Mange av dem var en ynke å se, radmagre med utstående knokler og upussete, og på bukken en snuskete banolitt i hodeklæde eller den karakteristiske irakske spisse båtlue ("sidara") som forresten alle bar. Pussig hodeplagg å velge i de strøk, sort eller annen mørk farve, uten skygge for øinene eller nakker, så den ga ikke megen beskyttelse mot solen. Men det er nu deres sak.

I basarene hadde vi snart en hale av nysgjerrige efter oss. Noen skumlet, og det var ikke noe hyggelig å gå bakerst, en kan aldri vite -. Men så forklarte guiden vår at vi var "norvetsji" og ikke "inglesi", og at vi var alliert med "alemani" og gned pekefingerne parallelt mot hinannen som tegn på dette, og da fikk pipen en annen lyd. Da hadde vi stadig en syklist foran og bak oss som ustanselig ringte med klokken for å gjøre vei, og andre som løp foran og fortalte at her kom "alemani". Folk kom frem i dørene sine og klappet i hendene, og vi gikk lange stykker mellom slike håndklappende espalier. Der blev ikke megen ro til å se på varene, og vi fikk overholdet ikke kjøpt noe i dette virvar. Basarene lå i trange ganter, "veiter" i håndverk sammenligning, som delvis var helt overdekket. Selve butikkene var bare et rum hvor veggen mot gaten var helt borte, og her satt da skomakere, skreddere, hattemakere, bakere, slaktere, juvelérer, teppe- og tørklæhandlere, frukt- og grønnsakhandlere og ellers alt som hadde noe å handle med, og laget sine saker til for alles øine; smeden hamret, nakeren bakte, og skomakeren sålet for allverdens øine. Et broket syn av virksomhet og en broket blanding av mennesker hopet op i hverandre. En bombe her, og virkningen vilde ha vært ubeskrivelig. De fleste var kledd

III. Foto

Tekst: Inne i et hjørne av de overdekkede basarene. Dette er kobbersmedens butikk og verksted, dessuten ofte hans bolig.

III. Foto

Tekst: Nedenfor en gate med sølvsmeder; de lager nydelige mønstre med palmer, kameler og guffa'er. Legg merke til de svarte luene tilvenstre, "sidara" som er nasjonalt hodeplagg, og kvinnen som er næsten helt tilhyllet. Dette er hvad som er igjen av "1001 natt".

i kjortel eller kaftan eller hvad pokker det heter, barbente eller med sandaler og på hodet et tørklæ tvunnet i en slags turban eller med spiss båtlue. Meget skjegg og stinkende ånde og stikkende øine. Trist var det å se de mange barn med betendte øine, antagelig kjønnssykdom, men opgaven å bekjempe det synes næsten håpløs i denne verden av smuss og uvidenhet. Her var vel det mest oprindelige av det mesopotamiske folkeliv, bare synd at vi ikke fikk studert det grundigere. Kvinner så vi lite til, og kvinner av folket gikk alltid innhyllet i sort vid drakt med sort slør foran hele ansiktet eller fra øinene og nedover. En high class irakerinne har jeg overhodet ikke sett, de fikk visst ikke lov å gå ute, men sitter i bur; til husbruk -.

Noen hadde europeisk dress eller en blanding av irakske og europeiske, og soldater og politi i khaki. Enkelte politikontabler, trafikfolkene, var ganske flotte i sorte lange bukser, hvit jakke med høi hals og røde konstabelstriper på mansjettene, og hvit solhjelme med spiss nikkeltopp og andre nikkellbeslag. Men en kalket grav får en si, for det kunnskapsmessige nivå stod like lavt som detes khakiklede kollegers. Deres makt lå i fløiten som hang i den sorte lakk-cartouchen, og de hvite hanskene.

Tiggere var det nok av, i hovedgatene også; enten satt de eller lå langs husveggene, eller de kom diltende efter og klynket sin elendighet og var næsten umulig å bli kvitt uten at man ga dem noe.

Vel, vi besluttet å dra til et annet bazarstrøk og besteg 2 triller igjen. Jeg kom sammen med guiden vår, og da vi blev stoppet for passvisitasjon engang, tapte vi de andre av syne. Et par minutters kjøring hjalp ikke, og på et hjørne stod vi av for å høre med en trafikkonstabel om hvor de hadde tatt veien. Som vi stod midt i gatekrysset

og de 2 innfødte fektet og gestikulerte og viftet med passet mitt, var vi jo gjenstand for mengdens oppmerksomhet, og de begynte å stoppe op på alle hjørner, for her var jo noe å se på. Han visste ikke beskjed, og vi blev henvist til en ridende konstabel på et av hjørnene, og her gikk da atter passet mitt fra den ene til den andre uten at noe forklarelsens lys gikk op for dem. Man kan saktens spørre hvad det hadde med eftersøkingen av våre kollegers vogn å gjøre, og det gjør jeg også, men de skulde på død og liv se papiret mitt først og ikke bare politiet men også alle omkringstående, så jeg måtte til slutt dra det til mig så det ikke skulde forsvinne helt. Nu var nok et par ridende kommet til, og to av dem tok mig mellem sig og la hånden på skulderen min for å føre mig ut av folkemengden. Dette så jo naturligvis ut som en arrestasjon, og hvem skulde arresteres andre enn engelskmenn? Så mengden blev morsk i trynet og hørørstet, og politiet visste åpenbart ikke hvad de skulde gjøre. Da optrådte en ung sprogmechtig (i allfall relativt) civilmann på skueplassen og efter å ha satt sig inn i mitt papir, fant han det riktigst å føre mig til politistasjonen og ga de ridende og noen andre uniformerte ordre til det, og ba mig følge med for å komme ut av sammenstimlingen. Han var øiensynlig polirimann for de lystret ordre, og så la vi da iveri med en ridende på hver side og en bak og noen gående uniformer midt inni, mens folk fulgte med i en åpen ring rundt oss, åpen nok til at konstablenes pisk ikke kunde nå dem. Pysken hadde de mer til å bruke på folk enn på hester, så det ut til. – Nu var det jo ganske oplagt at jeg var en fordømt ”inglesi”, og publikum kunde trygt bruke kjeft – utenfor vår rekkevidde. ”Vår” sier jeg fordi mitt nærmeste følge utmerket godt forstod at jeg var ”alemani” – alliert og følgelig deres venn! Og med skulderklapp fra officerene våre og vennlige smil gjorde de mig forståelig at jeg kunde føle mig trygg og forsøkte å undskyldte folkehopen som ikke visste bedre, stakkar!

III. Foto av gate

Tekst: Typisk gate i Baghdad, bare noen få hovedgater er bredere. En hest på tvers vil sperre fullstendig. Husene henger utover så de fleste er næsten helt overbygget, (se flyfoto tidl.), og med en åpen renne midt i. Vi gakk aldri dit inn – frivillig.

Jeg måtte smile for meg selv over det absurde i situasjonen, og smilte igjen til dem at dette her gjorde da ingenting, nei da, bare moro! For å bli kvitt folk eller for å ta en kortere vei til stasjonen bøiet vi av fra hovedgaten inn i en av de tranger smågatene som Baghdad er opfyllt av, og snirklet oss gjennom til stasjonen. Vi var nå kvitt alt vårt påheng ganske enkelt ved at en av rytterne stilte hesten tvers bak oss og sperret derved hele gaten. Jeg spurte om det egentlig var nødvendig for mig å følge helt frem, jeg hadde jo mitt pass som beordret fritt leide, men min civile følgesvenn bare smilte og sa at det er allright, allright. Ellers var ikke hans sprogkunnskaper så omfattende at man kunde holde en konversasjon gående. Han vilde vel bare helt frem og vise cheferne sine at han var aktiv, eller (for å være litt mer velmenende) han vilde at jeg skulde bringes helt i sikkerhet. For på stasjonen var det bare ny fremvisning av pass, hvorefter der blev hentet en vogn, og vi kunde sitte op og kjøre tilbake. Stasjonen var full av politifolk med geværer, klar til å rykke ut, i de spente dagene. Forøvrig utmerket de sig ikke ved noen særlig høflighet, verken officerer eller menige. Guiden fra hotellet hadde trofast fulgt med hele veien og smilte undskyldende til at han ikke greide å få mig ut av dette troublett.

På tilbaketuren ga den selvbestaltede livvakt mig det råd ikke å gå ut alene (hvad jeg jo ikke hadde gjort), og tilbød å stå til tjeneste om jeg trengte det, hvortil jeg svarte at jeg jo var blitt bragt inn tiltross for hans ”assistanse”. Han ga mig allikevel sitt navn, men de rare lydene var jo uforståelige for mitt europeiske øre, og jeg måtte få det skriftlig ved fremkomst til hotellet. Han syntes visst jeg var en håpløs uforstående idiot, således er jeg den dag idag like klok på hvad ”Aquaf Baghdad” er for noe, antagelig et eller annet politikontor.

III. Navnelapp

Tekst: Noe vaklende engelsk, som man ser.

Vi skulde forresten ikke komme ustoppet frem til hotellet, for like utenfor trillet en bil op på siden av oss og en ung gutt hopper av i cowboystil og entrer vår vogn og kommanderer oss til å stoppe for å få se passet mitt. Jeg var lei hele greia og vilde vifte ham av, men min følgesvenn rådet mig til å føie mig. Fan vet hvorfor jeg skulde vise pass til hvilkensomhelst civil kjeckas, og hvilken nytte jeg overhodet hadde av ”Aquaf Baghdad’s” representant. Dette sa jeg til ham og hoppet ergerlig ut. På toppen av det hele hadde jeg ikke småpenger til kusken, så en av hotellfolkene måtte undsette mig der, og omgitt av hete og tull slang jeg mig ned i salongen, mens Abdul Wahb Abdul Razak lesket sig med en kopp thé efter velgjort tørn -.

Kan banne på at jeg aldri ringte efter ham!

Jeg hadde iallfall det som utbytte av turen fremfor de andre at jeg hadde vært ”innaføre”.

9. mai sier min ”7. sans”: Intet nytt.

10. mai drev der allehånde rykter omkring i luften. Tyskerne skulde ha okkupert Spania, hvad vi ikke fikk bekreftet fra noe hold. Og hvad angikk den stedlige situasjon, så skulde den irakske sydmarmé ha gått over til englenderne, mens 3 av de 4 selvbestaltede ministre skulde ha flyktet, og engelskmennene skulde sikkert være her innen 2-3 dager.

Jaja, om man bare kunde tro det -.

Jef var ute en tur med Bach og slang innom en iskrem-bar for å leske oss litt. Vi syntes prisen var litt høi og ba om litt påfyll, hvilket blev avslått. Men efter at den alltid hentede konstabel hadde funnet at vi ikke var inglesi eller andre slags suspekter individer, var det ikke det spor i veien for å få en gratisportjon like stor som den første!

Lenger nede i gaten blev vi stoppet av en ung student i deres uniform som forlangte å se vårt pass. Nu var vi litt plaget av den stadige spørningen og vilde først vite om han hadde myndighet til dette: "Er du polis?" spurte vi. "Yes" han var da det. "Ja, vis frem" sa vi, "vi kan ikke godta bare en påstand når det gjelder en så viktig ting som våre papirer". Han så litt overrasket på oss og dro frem sitt papir. Vi så på det og skjønte ikke et kvekk av de arabiske hieroglyffene, holdt det kanskje op ned for den saks skyld, kort sagt situasjonen var nøiaktig den samme som vi hver dag oplevet, bare at rollene var byttet om; hvorpå vi med et nådig nikk godkjente ham som kontrollør, og først nu var det vår tur til å legitimere oss.

Men vi lo godt etterpå av ansiktet hans!

11. mai, søndag. Der var flyangrep tidlig om morgenen, men det var vi nu så vant med at jeg gad ikke stå op, men lå og hørte på det fordømte bråket fra taket; det var hissigere enn vanlig så jeg tenkte at flyene var vel lavere. Det var de også, så lavt at et av dem hadde besvart ilden fra taket vårt, og serien braket i murveggen rett under vinduet mitt uten å gå gjennom.

Da stod jeg op. De som var ute i haven hadde løpt så den var blåst ren på et øieblikk.

Jeg hadde nær glemt å feste på papiret om den gangen vi fikk besøk av en vaskeekte sheik med følge, og de alle blev lagt i handbak.

En formiddag ruslet der inn i hallen et følge av arabere på 4 mann, og mens de ventet på lunch, gikk de inn i baren og satte sig ved disken. Det var en snodig anakronisme å se disse folkene plukket rett ut av "1001 natt" plasert her ved den nikkelskinnende bardisken med høie krakker og alt tilbehør. Vår nysgjerrighet overvart vår til en begynnelse litt nervøse usikkerhet, og vi kom i prat med dem.

De stakk oss slett ikke ned, pussig nok, til tross for at de hadde beltet flt av de uhyggeligste lange og krumme dolker jeg har sett. Og de skjøt ikke vildt heller til tross for de lange belter fulle av patroner som hang på skrå over skuldrene deres. Men det kom nok mest av at de ikke hadde skytevåben på sig -.

De var tvert imot ganske hyggelige, smilte og lo og lot sig spøke med med aldeles som de skulde være mennesker.

Det var Sheik Abd El Kareb med 3 drabanter, men man kunde se på dem at de alle var av høi byrd. Sheiken selv var enklest kledd av dem og uten våpen, i en lang lysegrå kjortel eller kappe med svære vide ærmer og hodeklæde med taukveil rundt, (se fotos fra Adana), bare meget mer forsiggjort. Han var en høi kar, kanskje 1.78m, med svære tykke lepper og mørk latter, men ikke hud. Han hadde 75 gutter til tidsfordriv i ledige stunder og dessuten 150 koner å ta av når han følte hang til avveksling, men det var ikke så meget for han var ikke av de største sjeikene, og et utall av hester og kameler. Drabantene hans var en lang svart kar, svart skjegg og svart kjortel, 28 år, men så ut som 40, med holdning som en erobrere og behengt med nydelig ciselerte belter og dolker. Et helt studium var han. Nr. 2 var en ung gutt på 16 år fortalte de, skjønt han så ut som 25 og i vakre farverike klær. Gift var han selvfølgelig og dette var Sheikens Sønn, men ikke denne sheik. Tredjemann var en liten tass i gul kjortel og svart gjeitebukkskjegg, som sheiken grep ham i og rystet ham riktig kraftig og muntert for å vise oss at han hadde hånd om folkene sine, men det var heldig for sheiken at han ikke så de øiekast mannen sendte ham etterpå.

De førte sig med megen reisning og verdighet, selv efter at de samtlige 3 (ikke sheiken) var blitt lagt i handbak av Bach (Handbach), da det gemyttlige samvær var bragt så langt. Det blev forresten alle av hotellets tjenere etc.

som forsøkte sig, og de tok det sporty, undtagen den vesle jøden i resepsjonen som ikke vilde forsøke og som blev sinna som et lemen da de andre vilde presse ham til det.

Vel, araberne var good losers og lot ikke noen fornærmethet komme tilsyne hverken under lunchen eller resten av visitten der, og vi skiltes med vennskapelige nikk og smil da de satte sig op i sin moderne bil og trillet av. Ut til kamelene og haremet. –

Synd at jeg ikke fikk deres autograf eller lign. Men kanskje Lawrence av Arabia kjenner dem, og omvendt -. Men det hjelper jo ikke mig -.

2 av våre 3 belgiske venner har fått svar på en gammel søknad fra Stockholm om iransk transittvisum. Det var jo en lysning at det overholdet var mulig å opnå, men hvor lang tid vilde det ta for oss? Det var erfart at iranerne forlangte minst 1 måneds ventetid, en bestemmelse de har laget for å undgå at folk søker i det hele tatt, og det var lenger enn vi kunde vente.

Ryktene fra igår er bare sludder. Akkurat som jeg tenkte.

12. mai. Der var endel flyvirksomhet den dagen også; jeg var borte i Hasso Bros.-magasinet og måtte finne mig i å være innestengt ½ t. tid. Fra gluggene i 2. etasje der så vi svære røkskyer fra eksplosjonene stige tilværs og ligge som et tunge teppe over jernbanestasjonen og militærbrakkene derborte. Stakkars jævlerv.

Alarmerende rykter løp inn. En hadde snakket med en iraker som fortalte at han hadde sett tyske og italienske flyvere i uniform i byen. Han hadde beskrevet deres uniform: khaki, stålhjelm (!), jernkorset på brystet, og det hele hørtes sannsynlig ut, destomere som vi hadde ventet disse gjesters ankomst hver dag. Vi holdt stort krigsråd. Det var enighet om at hvis tyskerne kom for alvor, hadde vi bare én ting å gjøre, flykte, og forsøke å ta oss ut av landet på beste måte. 27 mann sammen gikk ikke, og opdeling i smågrupper blev diskutert, likeså de muligheter vi hadde for at det skulde lykkes. Det var iallfall en chance, å bli her vilde være å gå rett i saksen.

Heldigvis blev vi enige om å se morgendagen an, forlydendet var jo ikke bekreftet, og det med stålhjelmen hørtes litt rart ut. Allikevel hadde vi følelsen av å stå på spranget, og jeg så over sakene før jeg tørnet inn.

Skrev til Silfver, men det blev sendt før disse siste meddelelsene kom, og Gud vet når det kom frem, forresten. Det kom frem.

Våre 2 belgiske venner reiste denne aften til Teheran. Foruten at de hurtigst mulig skulde nå dit og ved personlig fremmøte og beretning sette fart i de norske og engelske myndigheter for å innvirke på de iranske, hadde vi også tidligere ved telegrammer dit og til vår minister i Ankara (Ræder) og til leg. i Stockholm og endelig ved en kurér fra det svenske konsulat i Baghdad til Teheran, gjort alt for å få innvilget transitt gj. Iran. Dette var vårt siste håp, og det måtte gå. (Noe eget norsk konsulat har vi ikke der; som norsk konsul tjenestgjør en engelskmann, og han hadde for å redde livet tatt tilflukt i den amerikanske ambassade.)

Vi ventet forresten neste dag også å få svar ang. syrisk returvisum, og dèr var jo også et håp. –

13. mai. En god dag og humøret lettet. For det første ankom der et telgram fra Teheran slik: ”Har Dere innreisettillatelse India?” Og selv om de kunde vite det, så tydet det jo på at sakene holdt på å ordne sig.

For det annet var verdensnyhetene gode, prikken over i'en var at Rudolf Hess var flyktet i fly fra Tyskland og hoppet ut i fallskjerm i England. Det satte jo tankene i svingninger, lyse lette svingninger får en si.

For det tredje kom den komiske forklaring på de tyske flyveres nærvær. ”Tyskeren” var en av våre gutter. ”Uniformen” var hans almindelige khaki, hjelm var blitt til stårlhjelm, og jernkorset? Jo, det var det norske flagget på brystet hans!

Men det var en gryende opfatning blant folket at det bodde 30 tyske flyvere på Maude Hotel. De var jo så sikre på å få hjelp, og vi var heller ikke så sikre på at den ikke kom, så trusselen hang stadig som en mørk sky over oss.

Den brå overgangen til varme bekom oss ikke alle like bra. Rinde f.eks. lå flere dager i feber, og lægene mente det var malaria, den tok de heldigvis feil. Andre løp hele dagen og natten med på toilettet, plaget av plutselige ”utbrudd”. Jeg gikk heller ikke helt fri, enten det nu kom av varmen eller det forandrede kosthold eller vannet

som de dog forsikret var rensset. De siste par dager var jeg imidlertid såpass bra at jeg turde risikere en tur på kino uten å gjøre skandale.

Så jeg la iveri med følge av Frøystad. For det første begynte forestillingen ikke til det tidspunkt vi hadde fått oppgitt, for det annet var kinoen stengt. Det var mange av dem, stengt altså, fordi de eides av jøder som hadde forlatt byen. I denne krigen i Irak bestemte jo religionen for en stor del hvilket standpunkt de enkelte tok, og man kan godt forstå at jødene hadde pakket sammen. Byen var ellers et konglomerat av forskjellige nasjonaliteter og stammer. Foruten europeere (som det nu ikke var så mange av) var der irakere, tyrkere, armeniere, jøder, syrere, assyrere, arabere og kurder, og flere til, så det kan ikke være så greit å holde styr på dem (eller stole på dem) i kritiske tider.

Efter dette lille sidesprang får vi fortsette vår vei til kino, og fant omsider en som var åpen. For å fylle ut ventetiden gikk vi på en iskrembar og var vidne til at diskemannen ved hjelp av skje og tommelfinger laget de kunstferdigste oppbygg av is i alle mulige slags farver og smak, spennbroer (som langsomt søg sammen), topper, kruseduller etc. Sammen med dette servert et glass vann, antagelig til å slukke tørsten efter den glohete isen. Derinne satt også en ung officer som uavbrutt iakttok oss, undtagen når vi iakttok ham, øiensynlig inspirert av en av de spion-advarselsplakater som hang der inne akkurat som på alle andre forsamlingssteder. For det meste var det en dårlig tegning av 2 officerer som taler sammen i telefon, mens fienden i figur av den skinnbarlige djevel med spisskjegg, skråøine og et kjempeøre avlytter dette.

III. Kinobillett

Tekst; Kinobillett fra Baghdad. Den kostet 45 Fils + 5 Fils i stempelavgift til staten,): de påklitrede markene, ialt ca. 80 øre.

Eftersom vi altså ikke blev knepet i å avlytte noen telefon da, eller overhodet viste fiendtlige tegn, fikk vi gå og rodde oss gjennom hete disen over til den svalere kinoen. Denne var forsåvidt en gledelig overraskelse som den var behagelig kjølig med vifter i taket og servering av kolde drinks under forestillingen.

Stykket var noe ordentlig sentimentalt søppel, sydhavsromantikk av billigste sort med Dolores del Rio i hennes glansperiode. Engelsk tale, men for de innfødte gikk der en oversettelse på arabisk på et lite teppe ved siden av hovedteppet. Ellers skilte en baghdadsk kino sig ikke meget fra en norsk, bortsett fra at 1. kl. billett satt på galleriet, mens "galleriet" altså da satt i salen; hjemlig var det iallfall å høre de umiddelbare utbrudd fra "galleriet" når de elskende kysset hverandre o.a.

Teknisk kom etablissementet ikke op på høide; gjennom ventilasjonsanlegget sivet vårherres sol inn, dette var jo om eftm., og på lerretet hadde man stadig noen lysfigurer som skrev sig fra lekk i apparatet; det laget sammen med filmen noen rare bilder av og til, men stort sett var det bare forstyrrende.

Om enn med magert resultat så hadde vi da iallfall vært på "Al-Rashid Cinema", en natt av de "1001".

Og vi var ikke blitt stukket i ryggen, og ikke spurt efter pass!

14. mai. Denne dag kom den nokså ophissende melding at alle utlendinger skulde utvises fra Baghdad med 24 timers varsel. Foruten oss bodde der en god del jøder med familier i nabohotellet, flyktninger fra Tsjekkoslovakia, Østerrike (kanskje), Jugoslavia etc. etc. som de nu var leie av å ha i byen! Og hvor hen skulde vi så utvises? Jo til Basrak, som bekjent da var på engelsk hånd. Og hvor skulde vi plaseres der? På det kom det bare et skuldertrekk til svar. Kanskje de hadde tenkt å la oss passere gjennom linjene og over til engelskmannen? Godt mulig visstnok. Hvordan de hadde tenkt å ordne det? Ja, det visste ikke politiembetsmannen. Nedover dit skulde vi fraktes i busser eller biler, en dagsreise gjennom heteste ørkenstrøk uten vann. Togene var innstilt da banen var bombet på flere steder. Hvilken sikkerhet hadde vi så for at vi kom helskinnet dit ned? Terrenget krydde jo av ukontrollerte araberbander som hadde mer lyst til å skjære halsen over på hvite mennesker enn på noe annet. Jo, vi skulde få med en politikonstabel som eskorte! Det var garanti! En mann som eskorte i tēten av en kolonne på 200 mennesker i 20-30 biler, foruten at araberne gir fanken i alt som politi heter, derute.

Hele planen virket så vill og dødfødt at Ebbesen efter energiske innvendinger fikk oppnådd 3 dagers utsettelse for de 27 norskes vedkommende, fordi vi stod på trappen til Iran.

Men det skulde vært morsomt å se meddelelsen bli mottatt i jødeleiren.

15. mai. Mørk dag igjen, intet livstegn fra Teheran. Radioen meldte at tyske fly var landet i Syria, og da var ikke veien hit ned lang. For 2. gang imøteså vi muligheten av å måtte stikke, uten visum, over den iranske grense og la oss internere der.

Men en trøst var iallfall at politiet hadde opgitt planen om å evakuere alle utlendinger, inntil videre. De turde visst ikke ta risiken på ørkenen, og dessuten – hadde de ikke biler!

16. mai. Endelig, endelig kom telegram om at iransk transittvisum var innvilget; det kom om formiddagen og gleden var stor. Noen vilde op å pakke med en gang for å reise samme aften, men å nei, så fort går det nok ikke i disse himmelegne. Først måtte vi ha utreisetillatelse, og det kunde ikke innstemples før det iranske visum var innstempelt. Og i den iranske legasjon hadde de ikke fått noen meddelelse om dette, så bæ da! Lang nese igjen.

Men nå begynte det jaggu å haste også, for nye og stedige rykter om tyske flyvere i byen var dukket op, og om eftm. ankom et fly som vi gjenkjente som Me. 110.

Hektisk stemning.

Nu hadde vi allerede vært i Bagdad i 14 dager, istf. 2-3 som forutsetningen var etter reiseplanen. Det hadde jo tæret på beholdningene våre, og for dem som reiste som menige soldater med tilsvarende lønn, var det bønn i kassa. For da å skape et greit system slik at alle kunde gjøre op for sig, foreslo jeg at vi skulde instituere en privat bank hvori de som hadde penger til overs skjød inn, og de som løp kort kunde få låne. Systemet blev antatt med èn gang og viste sig at å gjøre sin nytte. Med de penger som blev skutt inn, klarte vi oss akkurat ut av knipa. Thingulstad og Mostue gjorde tjenesten som bankfolk. Personlig skjød jeg inn i banken 80 dollars, som jeg siden fikk igjen efter at mine reiseutgifter var betalt.

Fortsetter i Bok II

III. Postkort med bilde av Silfverskjölds sommersted (mottatt fra Liv).

III. Trykksak ”Conquer we shall” (4 sider)

III. Foto av Bagdad.

III. Kart